

Julkaisuvapaa 8.4.2020

Talousennuste vuosille 2020–2021

Suomi pysähtyi

Nopea kriisistä toipuminen saattaa yhä onnistua

ENNUSTERYHMÄ

Hannu Karhunen
Ilkka Kiema
Essi Lindberg
Sakari Lähdemäki
Aila Mustonen
Elina Pylkkänen
Heikki Taimio

LISÄTIETOJA

Ilkka Kiema
Ennustepäällikkö
(09) 2535 7304
ilkka.kiema@labour.fi

www.labour.fi

PALKANSAAJIEN TUTKIMUSLAITOS

Talousennuste vuosille 2020–2021

Suomi pysähtyi

Nopea kriisistä toipuminen saattaa yhä onnistua

Kuluvan ja seuraavan vuoden talouskehitys riippuu koronaviruksen aiheuttaman talouden seisahtumisen kestosta ja siitä, leviääkö kriisi finanssisektorille. Palkansaajien tutkimuslaitoksen talousennuste perustuu oletukseen talouden syvästä ja lyhyehköstä sukelluksesta, joka päättyy viimeistään ensi syksynä. Ennusteessa bruttokansantuote supistuu tänä vuonna noin viisi prosenttia ja kasvaa ensi vuonna noin neljä ja puoli prosenttia. Yritysten laajan konkurssiaallon kustannukset olisivat paljon suuremmat kuin yritystoiminnan keskeytymisen haittojen korvaamisesta aiheutuvat kustannukset. Suoraa tukea kriisistä kärsiville yrityksille ja kotitalouksille tarvitaan lisää.

LISÄTIETOJA

Ennustepääällikkö Ilkka Kiema
(09) 2535 7304
ilkka.kiema@labour.fi
www.labour.fi

- » Poikkeustilan aikana yksityinen kulutus romahtaa mutta julkinen kulutus kasvaa
- » Tavaravienti sukeltaa syvimmin välituotteiden puutteen ja hiipuvan kysynnän takia
- » Konkurssiaalto tulisi kalliimmaksi kuin kriisin pysäyttämien yritysten tilapäinen tuki
- » Koronakriisi saattaa muuttaa euroalueen talouspoliittisen koordinaation luonnetta pysyvästi

Talousennusteet aloitetaan usein muistuttamalla lukijaa Suomen tulevan talouskehityksen epävarmuudesta ja siitä, kuinka riippuvaista Suomen talouskasvu on kansainvälisen talouden toistaiseksi tuntemattomista kehityskuluista. Nyt tulevaa talouskehitystä koskeva epävarmuus on kuitenkin täysin toisenlaista kuin tavallisesti.

Suomen hallitus esitti 16.3.2020 Suomen olevan koronavirusepidemian johdosta poikkeusoloissa, ja valmiuslaki otettiin käyttöön seuraavana päivänä. Tätä kirjoitettaessa (3.4.2020) Suomen rajat on suljettu, julkisen sektorin ja monien yksityisten yritystenkin työntekijät on mahdollisuuden mukaan veloitettu siirtymään etä-

töihin, ja monien palvelujen tuotanto on päätetty kokonaan kieltää. Työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan lomautuksia koskevien yt-neuvottelujen piirissä oli 3.4.2020 koronavirusepidemian takia yhteensä noin 360 000 työntekijää.

Ekonomistin näkökulmasta tilanteen tekee arvaamattomaksi paitsi poikkeusolojen toistaiseksi tuntematon kesto myös se, että koronavirus on aiheuttanut shokin sekä kysyntään että -tarjontaan. Suhdannetaantumien makrotaloustieteellinen teoria käsittelee pääosin toisaalta tilannetta, jossa kokonaiskysyntä yhtäkkisesti supistuu (mihin voidaan vastata elvyttävällä raha- ja finanssipolitiikalla), ja toisaalta tilannetta, jossa kokonaistarjonta yhtäkkisesti supistuu (mihin voidaan vastata tuotantokustannuksia alentavin toimin).

Nykyisessä kriisissä kokonaiskysyntä on supistunut mm. siksi, että väestön liikkuvuutta on rajoitettu suosituksin ja määräyksin. Samalla myös yritysten tarjonta on supistunut sekä ulkomailta hankittavien välituotteiden puutteellisen saatavuuden että poikkeustilaan liittyvien rajoitteiden takia. Siksi makrotalousteorian soveltaminen nykyiseen kriisiin on vaikeaa.

Useat suomalaiset talouseennustajat ovat kriisin puhjettua päättäneet korvata kuluvaan kevään ennusteen taloustilanteen kvalitatiivisella arviolla. Talouspoliittisia päätöksiä ei kuitenkaan ole edes poikkeusoloissa mahdollista tehdä ilman kuvaa tulevasta olosuhteista, joihin ne vaikuttavat. Siksi Palkansaajien tutkimuslaitos on päättänyt julkistaa karkean ennusteskenaarion myös nykyisessä poikkeustilanteessa. Sen sisältämät numeeriset arvot – joita julkistamme tavallista vähemmän ja joista useimmat esitämme poikkeuksellisesti vain puolen prosenttiyksikön tarkkuudella – tulee tulkita suuntaa antaviksi luvuiksi, jotka soveltuvat kestoletaan ennusteskenaarioromme mittaiseen kriisiin ja sen jälkeiseen aikaan.

KÄYRÄT V, U JA L

Koronaviruksen aiheuttaman talouskriisin seurauksista on esitetty useita eri skenaarioita. Nyt toteutunut talouden äkkipysähdys saattaa rajoittaa kuluvaan kevääseen, ja sitä saattaa seurata paluu kansantalouden normaaliin toimintaan jo ensi syksynä. Toinen vaihtoehto olisi taloudellisen toiminnan pidempiaikainen supistuminen, joka päättyisi paljon myöhemmin, kenties vasta vuoden 2021 loppupuolella. Näitä vaihtoehtoja on toisinaan nimetty V- ja U-käyriksi.

Koronaviruksen aiheuttama kriisi saattaa johtaa myös pysyvämmiin heikenneeseen taloustilanteeseen, jos tavara- ja palvelutuotannon ongelmat laajenevat reaalityaloudesta rahoitussektorille. Vaikka pankkien vakautta onkin vuoden 2008 kriisin jälkeen lisätty mm. kiristämällä pankkien pääomavaatimuksia, pitkittyessään talouden pysähtymisen voisi johtaa pankkikriisiin. Huonoimmissa mahdollisissa skenaarioissa, joita vastaavia bruttokansantuotteen kehityksiä voimme nimittää L-käyräksi, bruttokansantuotteen taso jäisi euroalueella useiksi vuosiksi viimevuotista tasoa oleellisesti alemmaksi.

Palveluja tuottavien toimialojen arvonlisä tulee säilymään normaalia oleellisesti heikompana niin kauan kuin poikkeustilan mukanaan tuomat rajoitteet ovat voimassa siinäkin tapauksessa, että tavaroiden tuotantoa nyt rajoittavat puutteet välituotteiden saatavuudessa väistyisivät. Siksi ennusteskenaarion kiinnittäminen edellyttää myös arviota siitä, kuinka kauan hallituksen poikkeustoimet pysyvät voimassa.

Tämän ennusteen lähtökohtana toimii oletus syvästä mutta kestoltaan lyhyestä V:n muotoisesta talouden sukelluksesta. Ennusteskenaariossamme tämänhetkiset lomautukset eivät kriisin lyhyen keston ja hallituksen yrityksille myöntämän tuen ansiosta johda laajamittaiseen konkurssiaaltoon, vaan työllisyys kohenee jälleen kesällä ja syksyllä. Käsittelemme valmiustilalakiin perustuvien rajoitusten kestosta perustuu ensisijaisesti Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) uusimpaan (25.3.2020) arviointiin. Tällä hetkellä kuvamme koronaviruksen levinneisyydestä ja epidemian päättämisen keinoista tarkentuu ja muuttuu nopeasti. Myös muut epidemiologiset skenaarit ja tulevat poliittiset päätökset voivat johtaa taloudellisilta vaikutuksiltaan samantapaisiin seurauksiin kuin THL:n uusin arvio.

OLETUKSENA SYVÄ SUKELLUS JA RIPEÄHKÖ PALUU NORMAALIIN ELÄMÄÄN

Ennusteessamme koronavirusepidemian suurimmat vaikutukset ajoittuvat vuoden 2020 alkupuoliskoon myös muualla kuin Suomessa. Esimerkiksi Kiinassa ja Italiassa koronavirusepidemia supistaa taloutta eniten vuoden 2020 ensimmäisellä neljänneksellä ja useimmissa muissa maissa toisella neljänneksellä. Yhdysvalloissa sekä koronavirusepidemian motivoimat talouspoliittiset toimet että itse epidemiaa rajoittavat toimet ovat käynnistyneet myöhemmin kuin useimmissa muissa kehittyneissä maissa. Epidemiaa rajoittavien toimien myöhäinen alkua ja epäjohtamukaisuus saattavat pahentaa kriisitilannetta Yhdysvalloissa verrattuna Euroopan unioniin ja muihin suuriin talouksiin.

Suomen tavaravientiä rajoittavat kriisin takia hiipuneen kysynnän ohella vientiyritysten pula välituotteista. Kuluvaan vuonna Suomen tavaravientiä ja -tuontia kohtaa vuoden 2009 tapahtumiin rinnastettavissa oleva romahdus, mutta koska kriisin syyt ovat ennusteskenaariossamme tilapäisiä, vienti kasvaa jälleen voimakkaasti jo ensi vuonna. Aiempi kokemus viittaa siihen, että palvelujen ulkomaankauppa reagoi suhdannevaihteluihin tavaroiden ulkomaankauppaa heikommin, ja vaikka matkailuvientiä ja -tuontia romahtavatkin kuluvaan vuonna, jotkut muut palvelujen ulkomaankaupan erät saattavat tänä vuonna jopa kasvaa.

Investoinnit olisivat supistuneet kuluvaan vuonna ilman koronaviruksen aiheuttamaa kriisiäkin mm. rakennusalan noususuhdanteen hiipumisen takia. Nyt myös osaa suunnitelluista rakennushankkeista jouduttaneen lykkäämään. Myös kone- ja laiteinvestoinnit vähenevät nykyisen kriisin aiheuttaman epävarmuuden ja kysynnän hiipumisen takia.

Yksityinen kulutus supistuu kuluvaan vuonna voimakkaasti etenkin palvelujen kysynnän osalta. Esimerkiksi yhdessä miltei 20 prosenttia yksityisestä kulutuksen muodostavien hotelli- ja ravintolapalveluiden sekä

KYSYNNÄN JA TARJONNAN TASE

	2019	2019	2020e	2021e
	Mrd. €	Määrän muutos (%)		
Bruttokansantuote	240,1	1,0	-5,0	4,5
Tuonti	94,8	2,2	-10,0	5,0
Kokonaistarjonta	334,9	1,3	-6,5	4,5
Vienti	96,0	7,2	-15,0	10,0
Kulutus	181,7	0,9	-1,9	2,0
yksityinen	126,3	1,0	-5,0	3,0
julkisen	55,5	0,9	5,0	0,0
Investoinnit	56,8	-0,8	-5,0	4,0
yksityiset	46,8	-1,0	-6,6	4,4
julkiset	10,1	0,3	2,5	2,4
Kokonaiskysyntä	334,9	1,3	-6,5	4,5

Lähde: Tilastokeskus, Palkansaajien tutkimuslaitos

kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelujen kysyntä romahtaa poikkeustilan ajaksi murto-osaan tavallisesta. Julkinen kulutus kasvaa kuitenkin voimakkaasti mm. korona-kriisin valtiolle ja kunnille aiheuttamien kasvaneiden terveydenhoitomenojen takia. Kasvanut kulutus ja kasvaneet tulonsiirrot näkyvät ensisijaisesti valtion eikä kuntien kasvaneena alijäämänä mm. siksi, että kuntien valtionosuuksia lisätään kuluvana vuonna.

KRIISI EDELLYTTÄÄ HALLITUKSELTA LISÄÄ SUORAA TUKEA YRITYKSILLE JA KOTITALOUKSILLE

Hallitus ilmoitti 20.3. noin 15 miljardin suuruisesta tukitoimien kokonaisuudesta, jolla helpotettaisiin ihmisten ja yritysten talustilannetta. Suurin osa siitä oli takauksia luotoille ja erilaisten maksujen lykkäyksiä. Pakettiin kuului myös lisäbudjetti, jonka määrärahoista 150 miljoonaa suunnattiin Business Finlandin välityksellä yritysten suoraan tukeen ja 50 miljoonaa erityisesti pk-yrityksille kohdennettuun koronavirusepidemiasta aiheutuvien haittojen torjuntaan. Myöhemmin eduskunta kasvatti em. määrärahat yhteensä noin miljardin suuruisiksi. Paketissaan hallitus tuki yrityksiä myös alentamalla työeläkemaksuja, helpottamalla lomautuksia ja päästämällä yksinyrittäjät työttömyysturvan piiriin. Lisäksi palkansaajien työttömyysturvaa parannettiin.

Myös Suomen Pankki ja Valtion eläkerahasto helpottavat yritysten luotonsaantia yritystodistuksia ostamalla. Finanssivalvonta on alentanut luottolaitosten pääomavaatimuksia siten, että niiden kyky myöntää luottoja kasvaa noin 30 miljardilla. Järjestelmäriskipuskurin poistamisen avulla kriisiaikana toteutettu pääomavaatimusten alennus ei vastaa puskurin alkuperäistä käyttötarkoitusta, sillä se on tarkoitettu kompensoimaan pankkijärjestelmän rakenteeseen liittyviä riskejä, kuten esimerkiksi riskejä, jotka aiheutuvat yksittäisten pankkien suuresta koosta tai erikoistumisesta tietyn toimialan yritysten luotottamiseen. Toisaalta laskusuhdanteissa alennettavaksi tarkoitettujen muuttuvan lisäpääomavaatimuksen (ns. ”vastasyklisen pääomavaatimuksen”) alentaminen ei olisi ollut nykyisessä kriisissä mahdollista, koska se oli ennen kriisiä jo valmiiksi nollan suuruinen.

On epävarmaa, missä määrin yritykset hyödyntävät parantuneita mahdollisuuksiaan saada luottoja nykyisessä tilanteessa, jossa luotonoton kannattavuutta tai yritysten kykyä maksaa luottoja takaisin on vaikea arvioida. Vaikka valtion takauksilla voikin olla korkoa alen-

tava vaikutus, pelkkä mahdollisuus ottaa luottoa ei poista kannusteita irtisanoa työntekijät luoton ottamisen sijasta, jos kriisi pitkittyy.

Hyvin suurilla tukipaketeilla voisi olla kilpailua vääristäviä, inflaatiota kiihdyttäviä tai Suomen velkakestävyttä heikentäviä vaikutuksia. Tällä hetkellä Suomen valtionvelkakirjojen korko on kuitenkin negatiivinen, ja se, että tällä hetkellä muutkin kehittyneet valtiot velkaantuvat nopeasti Suomen tavoin, estänee nopeat koronnousut Suomen vahvasti alijäämäisestä julkistaloudesta huolimatta.

Kriisin pitkittyessä syntyvän yritysten konkurssiaalton aiheuttama hyvinvointitappio olisi eri suuruusluokkaa kuin esimerkiksi joidenkin (ennen muuta palvelualojen) yritysten tilapäisen sulkeutumisen aiheuttama hyvinvointihaitta ja sulkeutumisesta yrityksille aiheutuvien kustannusten korvaaminen. Suoraa tukea yrityksille onkin perusteltua lisätä huomattavasti.

Yhdysvallat on päättänyt tukea kriisin johdosta useimpia kansalaisiaan suurin tulonsiirroin, jotka eivät olisi tarveharkintaisia tavanomaisen sosiaaliturvan tavoin. Tulonsiirrot muistuttavat keskuspankin kaikille kansalaisille jakamaa helikopterirahaa, vaikka ne helikopterirahasta poiketen ovatkin peräisin liittovaltiolta eivätkä keskuspankilta. Euroalueella helikopteriraha olisi syytä lisätä EKP:n inflaation kiihdyttämiseksi käyttämien työkalujen joukkoon, mutta koronakriisin hoidon työkaluksi kaikille samansuuruisena jaettava raha soveltuu huonosti. Sen sijaan vaikeuksissa olevia kotitalouksia pitäisi tukea ja palveluyritysten kohtaamaa kysyntää pitäisi vahvistaa lisäämällä lomautetuille ja työttömiksi jääneille palkansaajille kohdistettuja tulonsiirtoja.

Yhdysvaltojen finanssipolitiikka oli vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen elvyttävää, mutta Euroopassa julkista velkaa yritettiin palauttaa vakaus- ja kasvusopimuksen mukaiselle tasolle EU:n talouden ohjausjärjestelmän avulla. Kriisiä seuranneena vuosikymmenenä EU:n talouskasvu jäi Yhdysvaltojen talouskasvun rinnalla heikoksi, ja vastaava kehitys voi uusiutua, jos euroalueen maiden julkinen velka yritetään kriisin jälkeen palauttaa vakaus- ja kasvusopimuksen mukaiselle tai edes nykyiselle tasolle.

Toisaalta koronakriisi saattaa johtaa myös radikaaleihin muutoksiin EU:n talouden ohjausjärjestelmän luonteessa. Toteutuessaan useiden EU-maiden vaatimat ”koronabondit” eli yhteisvastuulliset velkakirjat, joilla rahoitettaisiin koronaviruksen aiheuttaman kriisin kustannuksia, muodostaisivat ennakkotapauksen, joka edistäisi yhteisvastuullisten velkakirjojen käyttöönottoa myös muulloin. ■

EPIDEMIAN TUKAHDUTTAMINEN VAI TAUTIHUIPUN LOIVENTAMINEN?*

THL arvioi, että epidemia saavuttaisi Suomessa huippunsa toukokuun alkupuolella ja hiipuisi elokuun alkupuoleen mennessä. Jos skenaario on oikea, nykyisten poikkeusolojen voidaan odottaa päättyvän viimeistään kesäkuussa. Epidemian kehityksen kannalta on olennaista se, asetetaanko Suomessa tavoitteeksi epidemian tukahduttaminen vai vain tautihuipun tasaaminen siten, että terveydenhuollon kapasiteetti olisi epidemian ajan riittävä. Molemmat strategiat perustuvat koronaviruksen aiheuttaman taudin tartuttavuusluvun alentamiseen.

Infektiotaudin tartuttavuusluku kertoo, kuinka monta henkilöä yksi sairastunut keskimäärin tartuttaa täysin alttiissa väestössä sinä aikana, jonka hän on tartuttava. Uuden infektiotaudin, kuten esimerkiksi koronaviruksen aiheuttaman taudin, leviämisen alkuvaiheessa miltei kaikki ovat sille alttiita. Tällöin taudin leviäminen on eksponentiaalista, toisin sanoen tartuntojen määrän kaksinkertaistumiseen kuluva aika on vakio, ja tartuttavuusluku kuvaa sairastuneiden määrän eksponentiaalisen kasvun nopeutta.

Taudin levitessä kunkin infektoituneen henkilön levittämien tartuntojen lukumäärä kuitenkin supistuu vähitellen siksi, että vähitellen yhä suurempi osa ”tartunnoista” ei ole todellisia, vaan ne kohdistuvat joko samaa infektioautia paraikaa sairastaviin tai siitä jo parantuneihin henkilöihin. Kun tartutettujen keskimääräinen lukumäärä on painunut alle ykkösen, tauti ei enää kykene leviämään.

Tällaista epidemioiden kehityskulkua kuvataan usein yksinkertaisella SIR-mallilla. Mallin joitakin tärkeitä seurauksia ovat, että infektiotaudin sairastaa vain osa väestöstä ja että lopputilanteessa taudin sairastaneiden osuus on sitä suurempi, mitä suurempi on taudin tartuttavuusluku.

Tartuttavuusluku on kuitenkin teoreettinen käsite, joka on spesifi tietyille kontekstille ja ajalle. Siihen vaikuttavat sekä sellaisten kontaktien määrä, joista voi tulla tartunta, että tartunnan todennäköisyys kontaktin aikana. Näin esimerkiksi Kiinan tartuttavuusluvun käyttämisessä Suomen oloissa täytyy olla varovainen. Emme myöskään tiedä tarkkaan, kuinka suuri osa tartunnoista on saatu oireettomilta ja tai vain lieviä oireita saaneilta henkilöiltä. Tämänhetkiset tiedot viittaavat siihen, että osuus olisi noin 50 prosenttia.

Tautihuippua tasaavassa, tartuttavuusluvun alentamiseen ja riskiryhmien suojaamiseen perustuvassa strategiassa epidemian kesto malliennusteiden mukaan todennäköisesti pitenee, mutta koska kaikki eivät sairastu yhtä aikaa, terveydenhuollon toimintakapasiteetti säilyy. Toisaalta strategia, jossa tauti yritetään kokonaan tukahduttaa aggressiivisella testauksella ja jäljityksellä, ei todennäköisesti ole mahdollisen viruksen jo leivittyä väestössä laajalle oireettomien ja vähäoireisten henkilöiden välityksellä.

Testaamis-, jäljittämisen- ja eristämistoiminnan merkitys tulee korostumaan silloin kun rajoituksia aletaan purkamaan ja pyritään varmistamaan, ettei tauti lähde uudelleen leviämään. Pitkällä tähtäimellä saattaa olla vaikeaa saada kansalaiset noudattamaan tällaisen strategian edellyttämiä rajoitteita.

Tämän talousennusteen perustana on oletus, jonka mukaan Suomessa koronavirusepidemiaan sovelletaan THL:n ennusteen mukaista tautihuipun heikentämiseen perustuvaa strategiaa. Onnistuessaan myös epidemian tukahduttamiseen perustuva strategia voisi johtaa talousvaikutuksiltaan samantapaisiin tuloksiin.

**Kiitän Tampereen yliopiston epidemiologian professori Pekka Nuortia arvokkaista tätä osiota koskevista kommentteista ja kritiikistä. – Ilkka Kiema*

Kansainvälinen talous

**Maailmantalous vaipuu
koronataantumaaan**

- » Koronavirusepidemia saadaan pääosin hallintaan ensi kesänä
- » Rajoittamistoimet pahentavat taantumaa
- » Mittavat talouspoliittiset toimet estävät syvän laman

LISÄTIETOJA

Erikoistutkija Heikki Taimio
(09) 2535 7349
heikki.taimio@labour.fi
www.labour.fi

Viime syyskuussa ennustimme, että maailmantalouden laskusuhdanne taittuu vähitellen lievästi nopeammaksi kasvuksi vuonna 2020, kun kauppasota hellittää hieman, Brexitiin saadaan ratkaisu, öljyn hinta alenee, autoteollisuuden vaikeudet väistyvät ja elvytystoimia tulee lisää. Vielä kuluvan vuoden alussa useat indikaattorit viittasivatkin näkymien kirkastumiseen, jopa hieman vahvemmin kuin olimme ennustaneet.

Helmi–maaliskuun aikana maailmantalouteen tuli kuitenkin kaksi voimakasta shokkia, joiden yhteisvaikutuksesta ennusteita on pudotettava alas roimasti. Koronaviruksen leviäminen ja sen estämiseen tähtäävät rajoittavat toimet uhkaavat aiheuttaa runsaan vuosikymmenen takaista finanssikriisiäkin syvemmän taantumaa, jota öljyn hinnan romahtaminen vaimentaa vain pieneltä osin. Ennennäkemättömän voimakkaista talouspoliittisista tukitoimista huolimatta maailmantalous supistuu tänä vuonna.

**EPIDEMIAN KULKU ON PITKÄLTI
SAMANLAINEN MONISSA MAISSA**

Tätä kirjoitettaessa (31.3.) koronavirukseen sairastuneiden määrä koko maailmassa on yli 800 000, ja se kaksinkertaistuu noin yhdessä viikossa. Tämä luku ei kuitenkaan kerro totuutta taudin levinneisyydestä, koska sen kantajista suuri osa on täysin tai lähes oireettomia ja kaikkia ei ole testattu. Tautiin kuolleiden määrästä on tarkempi luku, noin 39 000, joka kaksinkertaistuu noin 6 vuorokaudessa. Menehtyneiden määrä kasvaa tätä nopeammin monissa maissa kuten Yhdysvalloissa, Kanadassa, Saksassa, Ranskassa Espanjassa ja Ruotsissa. Toisaalta tämän määrän kasvuvauhti on jo hidastunut alle keskiarvon mm. Kiinassa, Japanissa ja Italiassa. Monissa kehittyvissä maissa viruksen laaja leviäminen on vielä edessä.

Koronavirusepidemian huippu osuu hieman eri aikaan eri maissa. Sen suurimmat taloudelliset vaikutukset ajoittuvat vuoden 2020 alkupuoliskoon – Kiinassa ja Italiassa 1. neljännekselle ja muilla lähinnä 2. neljännekselle. Epidemian kulku on noudattanut samanlaista kaavaa niissä maissa, joissa koronavirusinfektio on yleisin. Kaikki maat näyttävät ottavan käyttöön pitkälti samanlaisia rajoituksia

liikkumiseen ja liiketoimintaan. Uusien tartuntojen kasvu on yleensä taittunut noin kahden viikon sisällä siitä, kun voimakkaat rajoitustoimet ovat astuneet voimaan.

Tämän ennusteen perusskenaariossa ei oleteta toista pandemihuippua. Kiinasta saadut alustavat tiedot viittaavat siihen, ettei rajoitusten poistaminen johtaisi uuteen epidemia-aaltoon ainakaan lyhyellä aikavälillä. Sen estämiseksi käytetään laajamittaista viruksen ja sen vasta-aineiden testausta sekä tartunnan saaneiden eristämistä. Rokotetta saataneen odottaa ainakin pitkälle ensi vuoteen, mutta uudet lääkehoidot ovat mahdollisia keinoja helpottaa tartunnan saaneiden paluuta työelämään. Jos näin käy, niin epidemian mahdollinen uusi aalto jää vaimeaksi eikä aiheuta huomattavaa taloudellista häiriötä. Huonompi vaihtoehto on kuitenkin mahdollinen ja myös varteenotettava taloudellinen riski.

Rajoitustoimien takia koronavirus vaikuttaa yksityiseen palvelusektoriin paljon enemmän kuin teollisuuteen ja enemmän yksityiseen kuin julkiseen kulutukseen. Tavaroitten ulkomaankauppa kärsii komponenttipulasta ja kuljetuksen häiriöistä, palvelukauppa taas matkailun ja liikenteen alarajasta. Epidemian ja rajoitustoimien hellittäessä nämä palautuvat vähitellen. Talouskasvu on useimmissa maissa vielä tämän vuoden jälkipuoliskolla melko

KANSAINVÄLINEN TALOUS

	Kokonaistuotannon määrän kasvu (%)		
	2019	2020e	2021e
Yhdysvallat	2,3	-3,0	4,0
Kiina	6,1	-2,0	7,0
Eur-19	1,2	-4,0	3,0
EKP:n ohjaukorko (%)	0,0	0,0	0,0
3 kk:n euribor (%)	-0,4	-0,4	-0,3
USD/EUR	1,12	1,10	1,10
Öljyn hinta (USD/barreli)	64	30	40
Euroalueen inflaatio (%)	1,3	0,0	1,0

Lähde: BEA, FRED (St. Louis Fed), EKP, IMF, Eurostat, Palkansaajien tutkimuslaitos

heikkoa, jos sitä on ollenkaan verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan.

KIINA JA YHDYSVALLAT KULKEVAT ERI TEITÄ

Kiina syöksyi ensimmäisenä maana koronakriisiin jo tammikuussa. Epidemian taituttua Kiinassa on voitu purkaa rajoitustoimia noin kaksi kuukautta niiden alkamisesta. Huhtikuun alkuun mennessä maan talous on monilta osin palaamassa lähes normaaliksi muttei vielä kovaan kasvuun. Elvytystoimissa on oltu verraten pidättyväisiä maan suuren velkataakan takia. Kuluvaan vuoden kasvu jää negatiiviseksi, mutta ensi vuodeksi ennustetaan jo kovaa kasvua.

Yhdysvalloissa epidemia leviää nyt nopeasti samalla kun maassa on puutetta testaus- ja hoitovälineistä. Öljyn hinnan romahdus pahentaa taantumaa. Marraskuussa järjestettävät vaalit saavat kuitenkin osaltaan maan hallinnon kiirehtimään niin rajoitusten kuin tukitoimienkin suhteen. Liittovaltion 2 000 miljardin dollarin elvytyspaketti, joka sisältää sekä suoraa tukea että lainoitusta, saanee jatkoa. Keskuspankki ”Fed” on painanut ohjauskorkonsa jo nollian pintaan ja on valmis ostamaan sekä julkisen että yksityisen sektorin velkakirjoja suuria määriä. Uusi finanssikriisi todennäköisesti estetään, mutta maa ei voi välttää taloutensa selvää supistumista tänä vuonna.

Euroalueen sopeutumisesta koronakriisiin kertoo toistaiseksi parhaiten teollisuuden ja palvelujen yhdistetty ostopääallikköindeksi, joka putosi maaliskuussa samaan tahtiin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa ja viittaa bkt:n huomattavaan laskuun. Ongelma ostopääallikköindekseissä kuitenkin on se, että niiden sisältämät pitenevät toimitusajat yleensä kertovat liikkakysynnästä ja siis nousukaudesta, mutta jos ne johtuvat koronavirukseen liittyvistä vaikeuksista, niin tilanne on päinvastainen. Todellisuudessa nämä indeksit ovat romahtaneet raportoitua enemmän.

Italia ja Espanja ovat vaikeimmassa epidemiatilanteessa mutta toipunevat rajoitusten myötä pian. Saksa ja Ranska ovat säätäneet suuret talouspaketit, jotka eivät ole ehtineet vielä vaikuttaa. Voimakasta tukeaan luvannut EKP pelastaa valtionvelkakirjojen ostoillaan velkaantuvia jäsenmaita ja estää korkojen nousun. Niissä ei näykään nyt uuden eurokriisin merkkejä (ks. kuvio ja erillisteksti ”Koronakriisi koettelee euroalueen yhtenäisyyttä”). Rahapolitiikan keventämisen vaikutukset reaalityönteeseen jäävät silti vaatimattomiksi, koska luotonannon laajentuminen riippuu ennen muuta kysynnästä kuten tähänkin asti. Se jää heikoksi niin kauan kuin muut keinot ovat riittämättömiä ja epidemia ei ole selvästi väistymässä.

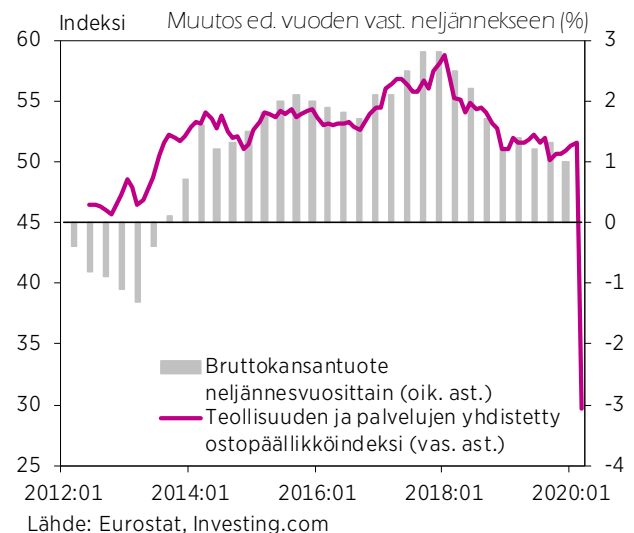
Öljyn hinnan puolittuminen ja joidenkin muiden raaka-aineiden hintojen romahdus loiventaa laskukierrettä hieman ja alentaa euroalueen inflaatiota tänä vuonna yhteensä yli prosenttiyksikön verran, mutta ensi vuonna inflaatio kiihtyy jonkin verran. Euroalue supistuu tänä vuonna noin neljä prosenttia ja kasvaa ensi vuonna noin kolme prosenttia.

Japani, jossa kasvu oli jo muutenkin heikkoa, ei ole pannut toimeen yhtä mittavia rajoitustoimia kuin monet muut maat. Ostopääallikköindeksit ovat silti romahtaneet yhtä paljon kuin esimerkiksi Kiinassa, jonka toipuminen muita nopeammin auttaa Japanin vientiä. Iso-Britannia näytti selviävän Brexi-

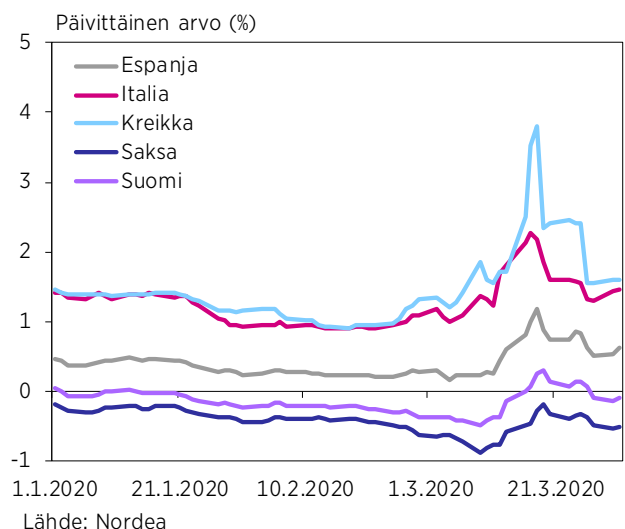
tistä ainakin aluksi yllättävän hyvin. Alun epäroinnin jälkeen maa on taipunut samanlaisiin toimenpiteisiin kuin EU-maat.

Pääomien paetessa kehittyneisiin maihin ja yhä lähemmäs lyhytaikaisia sijoituskohteita pitkiin korkoihin kohdistuu nousupaineita. Tällöin kehittyvien maiden valuutat devalvoituvat voimakkaasti suhteessa kehittyneiden maiden valuuttoihin, niiden ulkomainen velka kallistuu ja hintakilpailukyvyissä tapahtuu vastaava käänne. Tämä koskee mm. Intiaa, Brasiliata ja Venäjää, joka lisäksi kärsii öljyn hinnan romahduksesta. Monissa kehittyvissä talouksissa kasvu oli hidastunut jo muutenkin, ja niillä on vaikeuksia toteuttaa kattavia rajoitustoimia epidemian leviämisen estämiseksi. Tähän liittyvät riskit ovat erittäin vakavia. ■

EUROALUEEN TEOLLISUUDEN JA PALVELUJEN YHDISTETTY OSTOPÄÄALLIKKÖINDEKSI (MARKIT) KUUKAUSITTAIN 2012:01–2020:03 JA BKT:N MUUTOKSET (%) NELJÄNNESVUOSITTAIN 2012:1–2019:4

10-VUOTISTEN VALTIONLAINOJEN KORKOJA ERI MAISSA 1.1.–31.3.2020

Ulkomaankauppa

Kysynnän ja tarjonnan taseessa vienti ja tuonti supistuvat eniten

- » Väli tuotteiden puute haittaa tavaravientiä
- » Matkailuvienti romahtaa, jotkut muut palveluviennin erät voivat jopa kasvaa
- » Yhteenlaskettu vienti supistuu tänä vuonna voimakkaasti mutta voi kasvaa reippaasti jo ensi vuonna

LISÄTIETOJA

Ennustepäällikkö Ilkka Kiema
(09) 2535 7304
ilkka.kiema@labour.fi
www.labour.fi

Viime vuonna Suomen tavaroiden ja palvelujen vienti kasvoi 7,2 prosenttia. Kasvu oli olennaisesti vahvempaa kuin tuonin kasvu, 2,2 prosenttia. Kuluvana vuonna Suomen ulkomaankauppa tulee supistumaan voimakkaasti ainakin toisella ja kolmannella vuosineljänneksellä.

Tavaravientiä harjoittavien yritysten toimintaa ei ole vielä rajoitettu niin kuin palveluyritysten toimintaa. Nykyinen taantuma eroaakin tavanomaisista suhdannetaantumista sikäli, että arvonlisäyksen supistuminen kohdistuu niin Suomessa kuin muuallakin muita toimialoja enemmän kotimaisia palveluja tuottaviin yrityksiin. Esimerkiksi euroalueen palvelujen ostopäällikköindeksin arvo laski maaliskuussa paljon dramaattisemmin, arvosta 52,6 arvoon 26,4, kuin teollisuuden ostopäällikköindeksi, joka laski arvosta 49,2 arvoon 44,5.

Talouden supistumisen painottuminen palveluihin viittaisi siihen, että ulkomaankaupan supistuminen suhteutettuna bruttokansantuotteen laskuun jäisi vähäisemmäksi kuin tavallisissa suhdannetaantumissa. Toisaalta tehdeellisuuden yritysten toimintaa rajoittavat jo nyt ongelmat ulkomailta hankittavien väli tuotteiden saatavuudessa. Tärkeistä vienti yrityksistä esimerkiksi Valmet Automotive on äskettäin ilmoittanut koko henkilöstönsä yt-neuvotteluista komponenttipulan vuoksi. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tuoreiden laskelmien mukaan noin puolet tehdeellisuuden tuotoksesta on ulkomailla syntynyttä arvonlisää, ja väli tuotteiden puutteen voidaan odottaa alentavan tavaravientialojen tuotantoa kuluvan vuoden loppupuolelle saakka.

Palveluvienti ja -tuonti ovat voimakkaasti vaihtelevia ja vaikeasti ennustettavia kokonaiskysynnän eriä. Suomen palveluviennin riippuvuus suhdannetilanteesta on aiemmin ollut heikkoa: esimerkiksi viime vuonna Suomen palveluvienti kasvoi noususuhdanteen hiipumisesta huolimatta peräti 14,2 prosenttia. Vaikka matkailuvienti, joka viime vuonna muodosti noin 10 prosenttia koko palveluviennistä, tulee romahtamaan kuluvan vuoden toisella ja kolmannella vuosineljänneksellä, jotkut muut palveluviennin erät saattavat jopa kasvaa kuluvana vuonna, kuten esimerkiksi palveluviennistä viime vuonna noin 37 prosenttia muodostaneet televiestintä-, tietojenkäsittely- ja tietopalvelut.

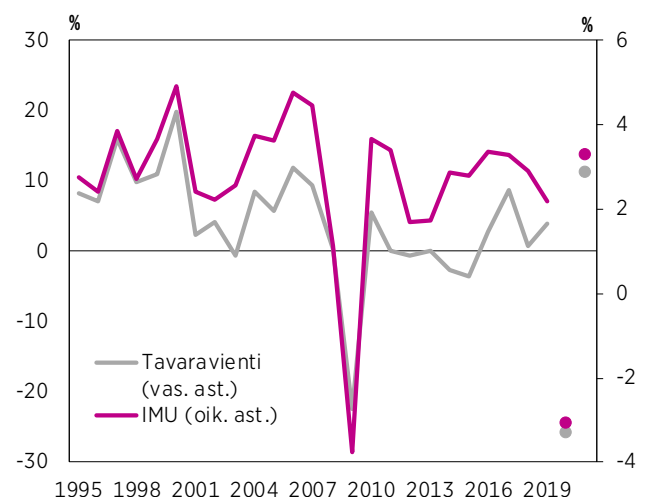
Imu29-muuttuja, jonka vuosittainen prosentuaalinen muutos on esitetty oheisessa kuviossa, on PT:n mallilaskel-

missä käytetty 29 ulkomaan bruttokansantuotteista muodostettu painotettu indeksi, jossa kunkin maan paino perustuu sen osuuteen Suomen tavaraviennistä. Kuten kuvio osoittaa, imu29-muuttujan muutokset ja tavaraviennin muutokset ovat aiemmin korreloineet varsin voimakkaasti keskenään.

Olemme perustaneet vientiennusteemme tavaraviennin osalta arvioihimme tärkeimpien vientimaiden talouskasvusta sekä yksinkertaiseen imu29-muuttujaan perustuvaan mallilaskelmaan. Laskelmassa tavaravienti supistuu yli 20 prosenttia kuluvana vuonna mutta kasvaa reilut kymmenen prosenttia jälleen ensi vuonna. Palveluviennin muutokset eivät ole yhtä dramaattisia: ennusteskenaariossamme sen muutokset jäävät kuluvana vuonna vähäisiksi, ja ensi vuonna se kasvaa skenaariossamme jälleen viime vuosien keskimääräistä tahtia.

Viennin tavoin myös tuonin kehitys on Suomessa vahvemmin myötäsyklistä kuin kokonaiskysynnän muiden erien. Mm. kuluvana vuonna kasvavan julkisen sektorin kysynnän takia tuonin muutokset jäävät silti ennusteskenaariossamme viennin muutoksia jonkin verran pienemmiksi. ■

IMU-MUUTTUJA JA TAVAROIDEN VIENTI 1995-2021

Lähde: Eurostat, Palkansaajien tutkimuslaitos

Investoinnit

Koronakriisi supistaa investointeja

- » Suuri osa investoinneista viivästyy, osa jää toteutumatta
- » Rakentaminen supistuu merkittävästi mutta kasvaa taas ensi vuonna
- » T&K-investoinnit supistuvat maltillisemmin kuin muut investointierät

LISÄTIETOJA

Vanhempi tutkija Sakari Lähdemäki
(09) 2535 7301
sakari.lahdemaki@labour.fi
www.labour.fi

Viime syksynä ennustimme, että investoinnit supistuvat vähän tänä vuonna. Vielä alkuvuonna näkymät olivat ennallaan. Nyttemmin on kuitenkin selvää, että verrattuna esimerkiksi edelliseen Maailman terveysjärjestö WHO:n luokituksen mukaiseen pandemiaan, sikainfluenssaan, koronavirus on osoittautunut vaarallisemmaksi, ja näin sitä on lähdetty torjumaan huomattavasti voimakkaammin. Niinpä myös taloudelle selvästi haitalliset toimenpiteet, joita tämän viruksen hillitsemiseksi on tehty, ovat ennakoitua laajempia.

Viruksen levinneisyyden ollessa länsimaissa vasta alkuvaiheessa on epävarmaa, millaisia rajoituksia vielä lopulta tehdään. Epävarmaa on myös, miten asetetut rajoitukset ja vastaavasti massiiviset tukitoimet lopulta vaikuttavat talouteen ja miten pitkään talouden palautumiseen menee. Näin ollen ennusteeseemme sisältyy tavanomaisempiin aikoihin nähden huomattavasti enemmän epävarmuutta ja investointiennustetta voi pitää korkeintaan suuntaa antavana arviona. Ennustamme, että investoinnit supistuvat tänä vuonna 5,0 prosenttia. Eniten supistuvat rakennusinvestoinnit sekä kone- ja laiteinvestoinnit. Vuonna 2021 investoinnit kasvavat jälleen 4,0 prosenttia.

Rakennusinvestointien arvioitiin viime ennusteessa kääntyvän laskuun useamman vuoden reippaan kasvun jälkeen. Tässä ennusteessa olemme pyrkineet lisäksi huomioimaan koronakriisiin liittyvien rajoitusten vaikutukset. Tälle vuodelle rakennushankkeita oli kaavailtu lupakuutioiden perusteella viime vuotta vähemmän, mikä osaltaan supistaa näitä investointeja. Tämän lisäksi investointeja joudutaan viivästyttämään, koska yritysten kassavaroja joudutaan käyttämään muihin kiireellisimpiin kuluihin myyntitulojen supistuessa.

Maan rajojen sulkeminen on estänyt ulkomaisen työvoiman maahantulon. Ulkomaisen työvoiman osuus on rakennusosalalla huomattava, varsinkin Uudellamaalla. Osa ulkomaalaistaustaisista työntekijöistä on jäänyt Suomeen, kun taas osa on palannut takaisin kotimaahansa. Investointeja on lykkääntynyt siitä syystä, että tällaista työvoimaa ei ole samassa määrin saatavilla kuin ennen rajoituksia.

Suuri osa rakennusinvestoinneista, joita ei toteuteta rajoitusten takia, lykkääntyy tulevaisuuteen, mutta konkurssien lisääntyessä, palkkasumman supistuessa

ja talouden yleisen aktiviteetin vaimentuessa osa toteutuskelpoisista investoinneista jää tekemättä. Hallituksen linjaama korotus perusväylänpidon menoihin lieventää toteutuessaan maarakennusinvestointien supistumista.

Lykkääntyneitä rakennushankkeita aloitetaan sen jälkeen, kun rajoituksia aletaan purkamaan. Muualla Euroopassa vallitsevasta virustilanteesta riippuen on mahdollista, että työvoimaa ei riitä samanaikaisesti sekä sellaisiin hankkeisiin, jotka oli määrä aloittaa koronakriisin jälkeisenä aikana, että sellaisiin hankkeisiin, jotka lykkääntyivät rajoitusten takia. Näin ollen osa hankkeista lykkääntyy edelleen ja mahdollisesti siirtyy ensi vuoteen. Kaikesta huolimatta on oletettavaa, että rajoitusten poiston jälkeen rakentaminen on jälleen voimakasta. Vuonna 2021 rakennusinvestoinnit kasvavat jälleen.

Monet suuremmat kone- ja laiteinvestoinnit tehdään samassa yhteydessä kuin suuret tehdasinvestoinnit ja yleisemmin huoltoseisokit. Moni tällainen hanke myöhästyy, ja myös näihin liittyvät kone- ja laiteinvestoinnit lykkääntyvät. Suurempi kone- ja laiteinvestointeja supistava tekijä on kuitenkin yleisten vientimarkkinoiden supistuminen ja epävarmuus siitä, miten nopeasti kansainvälinen kauppa ja globaali talous normalisoituvat.

Suuri osa kone- ja laiteinvestoinneista muodostuu kaluston uusimisesta. Tällaisia ei-kiireellisiä investointeja siirretään myöhemmäksi maksukyvyyn varmistamiseksi. Rakennusalan notkahdus supistaa myös osaltaan rakennusalan koneinvestointeja. Majoitus- ja ravintola-alalla kone- ja laiteinvestointeja tehdään aiempaa selvästi vähemmän, mutta näiden alojen osuus kaikista kone- ja laiteinvestoinneista on kuitenkin pieni.

Ennusteemme mukaan T&K-investoinnit supistuvat investointieristä maltillisimmin. Näistä investoinneista suuri osa on sellaisia, että niitä voidaan tehdä etäyhteyksien avulla. Myös valtion kaavailemat tutkimus- ja tuotekehityksen tälle vuodelle ovat hieman viime vuotta suuremmat. Valtaosa T&K-investoinneista muodostuu kuitenkin yksityisellä sektorilla. Nämä investoinnit ovat usein pitkäkestoisia projekteja, joiden rahoitusta ja työpanosta voidaan supistaa tilapäisesti ja näin voidaan korvata esimerkiksi mahdollista kassavajetta. Tästä syystä myös tämä erä supistuu kohtalaisen voimakkaasti tänä vuonna. Ensi vuonna T&K-investoinnit kasvavat jälleen. ■

Työmarkkinat

Työttömyys nousee valtioiden toimenpiteistä huolimatta

- » Työttömyysaste nousee terävästi vuonna 2020
- » Massatyöttömyys voidaan välttää, mikäli talouspoliittiset toimenpiteet onnistuvat tavoitteissaan

LISÄTIETOJA

Vanhempi tutkija Hannu Karhunen
(09) 2535 7308
hannu.karhunen@labour.fi
www.labour.fi

Suomen työllisyys kehittyi vielä suopeasti vuoden 2020 alussa, kunnes koronavirüs pysäytti työvoimavaltaiset ja palveluihin keskittyvät yritykset äkisti. Työllisyys alkaa parantua, kun talouden näkymä normalisoituu ja Suomen vientikysyntä kääntyy kasvuun.

TYÖLLISYYSKEHITYS TÖRMÄSI SEINÄÄN

Suomen työmarkkinat eivät ole kokeneet tällaista shokkia aikaisemmin. Koronavirüs iski äkisti palvelualan työvoimavaltaisiin yrityksiin, minkä seurauksena lomautukset ja työttömyyskorvaushakemukset ovat alkaneet kasvaa rajusti. Tämän lisäksi kansainväliset tuotantoketjut ovat paikoin rikkoutuneet erilaisten rajoittamistoimenpiteiden vuoksi, mikä on pakottanut osan teollisuudesta ajamaan toimintaansa alas. Suomella on lisäksi muutamia teollisuuden klustereita, joiden työllisyyskehitys kohtaa erityisen suuren riskin koronavirüs myötä. Tällaisia ovat mm. laivanrakennusteollisuus alihankintaketjuineen ja Uudenkaupungin autotehdas.

Työllisyyden kehitys voi yllättää positiivisesti, koska valtiot ja keskuspankit ovat ryhtyneet voimakkaaseen elvytykseen nopeasti kriisiin syyttyä. On siis todennäköistä, että rahapolitiikassa vältetään finanssikriisin jälkeiset virheet. Suomen valtion kriisirahoitus voi myös onnistuessaan luoda sillan kriisin yli monen työvaltaisen yrityksen toiminnalle. Työttömyyden kohoaminen 1990-luvun lamavuosien lukemiin vaatisi siis kansainvälisen kaupan pidempiaikaisen häiriön, joka voisi syntyä esimerkiksi koronavirüs pitkäaikaisen tai talouspoliittisten toimenpiteiden epäonnistumisen seurauksena.

Toisaalta koronavirüs kokoluokka ja laajuus ovat vailla vertaansa. Kriisi on iskenyt niin kysyntä- kuin tarjontatekijöihin, painottuen hyvin äkkinäisesti työvoimavaltaisiin toimialoihin. Yksityiset investoinnit myös supistuvat, kun kansainvälinen kysyntä laskee. Kuluttajat

reagoivat edelleen epävarmuuteen lisäämällä säästämistä. Kysynnän ja tarjonnan tasapaino siis siirtynyt ainakin tilapäisesti huomattavasti alhaisemmalle tasolle.

Oletamme, että valtiot ja keskuspankit onnistuvat merkittävällä tavalla paikkaamaan työmarkkinoiden iskuja. Ennustemme perusolettama on, että Suomen talous kääntyy kasvuun vuoden 2020 jälkipuoliskolla. Työllisyys alkaa korjaantumaan viiveellä talouden kasvuun verraten, mutta vuoden 2020 työttömyys kohoaa selvästi edellisestä vuodesta. Arvioimme työttömyyden nousevan tänä vuonna 8,5 prosenttiin ja laskevan onnistuneiden toimenpiteiden ansiosta 7,5 prosenttiin vuonna 2021.

TARVITAAN "PLAN B"

Työttömyyden pitkittyminen voi johtaa vakaviin pitkäaikaisiin ongelmiin Suomen työmarkkinoilla. Tästä syystä julkisen vallan tulisi välittömästi aloittaa uusien laajojen toimenpiteiden valmistelu siltä varalta, että loppuvuoden positiivinen työllisyyskennario ei näytä todennäköiseltä juhannukseen mennessä. ■

TYÖMARKKINOIDEN KESKEISET LUVUT

	2020e	2021e
Työttömyysaste (%)	8,5	7,5
Työllisyysaste (%)	68,0	70,0
Ansiotasoindeksi (%)	2,5	2,5
Palkansääjien työtunnit (Kansantalouden tilinpito)	-5,0	2,0

Lähde: Tilastokeskus, Palkansääjien tutkimuslaitos

Inflaatio ja kotitaloudet

Yksityinen kulutus syöksyy alas vuonna 2020

- » Poikkeuksellinen epävarmuus romahduttaa yksityisen kulutuksen alkuvuonna
- » Kuluttajahintojen nousu on maltillista, mutta deflaation riski on olemassa
- » Epävarmuus lisää kotitalouksien säästämisintoa

LISÄTIETOJA

Vanhempi tutkija Hannu Karhunen
(09) 2535 7308
hannu.karhunen@labour.fi
www.labour.fi

Arvioimme kuluttajahintojen (KHI) nousun jäävän 0,5 prosenttiin vuonna 2020 ja kiihtyvän 1,0 prosenttiin vuonna 2021. Yksityinen kulutus romahtaa koronavuosiin seurauksena tänä vuonna 5 prosenttia. Oletamme yksityisen kulutuksen kuitenkin kasvavan voimakkaasti (3 prosenttia) jo vuonna 2021, mikäli perusskenaariomme talouden nopeasta positiivisesta käänteestä toteutuu tämän vuoden puolella.

YKSITYINEN KULUTUS SAA MONTA ISKUA

Yksityinen kulutus kokee vuoden 2020 aikana monta poikkeuksellista iskuja, joiden vaikutuksia on hankalaa arvioida. Kuluttajien liikkumista ja kokoontumista koskevat rajoitukset iskevät erityisesti kotitalouksien kulutuskorin sellaisiin osiin, jotka liittyvät erilaisiin palveluihin. Toisaalta esimerkiksi ravintolapalveluiden romahdus ja etätyö siirtävät kysyntää päivittäistavara- ja verkkokauppoihin. Etätyötä koskevat muutokset vaikuttavat myös liikennevälineiden käyttöön. Ennustemme olettaa, että rajoitukset kestävät keskimäärin 90 päivän ajan.

Suorien rajoitusten lisäksi kotitalouksien kulutus kokee iskun yleisestä talouskehityksestä, joka on muut-

tunut dramaattisesti viime vuotta epävarmemmaksi. Epävarmuuden aikana kotitaloudet alkavat säästämään, etenkin kun työmarkkinoiden tapahtumat ovat nyt leimallisen negatiivisia. Epävarmuuden taso on poikkeuksellisen korkea, minkä seurauksena kotitalouksien säästämisaste voi nousta yllättävän korkeaksi alhaisista koroista huolimatta.

Yksityisen kulutuksen positiivinen käänne kuluu vuoden lopulla riippuu pitkälti kansainvälisestä talouskehityksestä ja siitä, kuinka Suomessa onnistutaan estämään kriisin välittömät työmarkkinavaikutukset. Tämä voi poistaa kotitalouksien kokemaa epävarmuutta nopeasti kriisin väistyttyä, luoden näin voimakkaan positiivisen impulssin kulutukseen. Mikäli kansainvälisen talouden kehitys kuitenkin jää ennakoitua heikommaksi, niin se hidastaa kulutuksen kasvua vuonna 2021. Tämän lisäksi on myös mahdollista, että jo lyhyeksikin jäävä kriisi-aika muuttaa kuluttajien käyttäytymistä perustavanlaatuisesti esimerkiksi säästämisen osalta.

INFLAATIOKEHITYS JÄÄ MALTILLISEKSI

Raaka-aineiden hintakehitys ja työmarkkinoiden heikentymisestä johtuva kysynnän lasku pitävät kuluttajahintojen kehityksen hitaana. Toisaalta

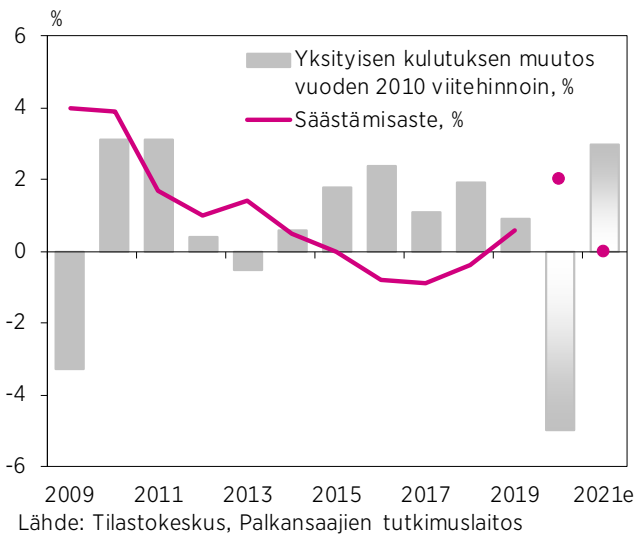

eri tuotteisiin liittyvät tarjontahäiriöt voivat vaikuttaa yllättäen yksittäisten tuoteryhmien hintoihin. Arvioimme kuitenkin, että deflaation riski on vuonna 2020 Suomessa normaalia suurempi.

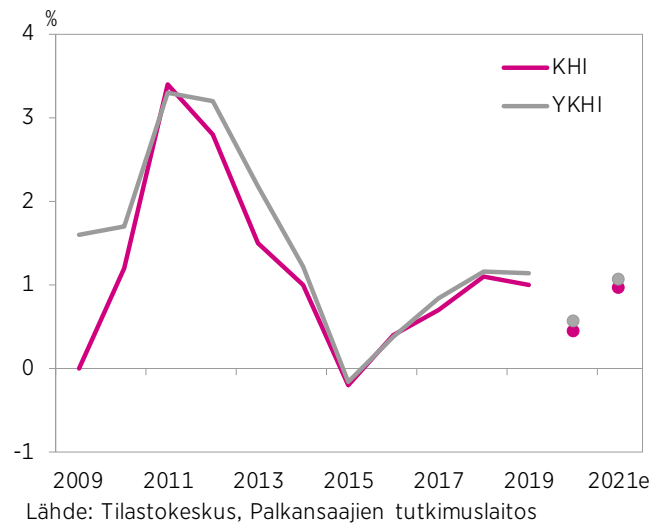
Ensi vuonna hintakehityksen nopeus voi jopa yllättää mahdollisten tarjontaongelmien ja elvyttävän raha- ja fi-

nanssipolitiikan seurauksena. Nopeutuva inflaatio olisi myös merkki siitä, että kriisitoimenpiteet ovat onnistuneet nostamaan kuluttajien luottamusta ja luomaan talouteen positiivisen kierteen. Nopeutuvaan hintakehitykseen liittyvät riskit ovat kuitenkin huomattavasti pienempiä kuin alhaisesta hintakehityksestä syntyvät riskit. ■

YKSITYINEN KULUTUS JA SÄÄSTÄMISASTE 2009–2021

KULUTTAJAHINTOJEN MUUTOKSET 2009–2021

Julkinen talous

Vakaus- ja kasvusopimuksen rajoitukset romukoppaan

- » Jyrkkä pysähdys avaa kirstunvartijan portit
- » Kuntia kannatellaan merkittävillä valtionosuuskorotuksilla
- » Nyt puretaan jopa sotu-rahastojen EMU-puskureita

LISÄTIETOJA

Johtaja Elina Pylkkänen
(09) 2535 7340
elina.pylkkanen@labour.fi
www.labour.fi

Vaikka istuva hallitus oli varautunut ohjelmasaan poikkeuksellisen vakavan taloustilanteen varalta elvyttämistoimenpiteisiin yhden miljardin euron lisämäärärahalla, se osoittautuikin pikku-rahaksi, kun pitää selvittää koko maailman yllättäneestä koronakriisistä. Eikä kriisin etenemistä yritetä hallita taloustieteen tai -politiikan keinoilla, vaan lääketiede ja sairaanhoitoon varautuminen ovat toimenpiteiden määrittäjiä, ja taloudellinen elvytys tehdään kriisin taloudellisille seurauksille sitä mukaa kun markkinoiden aktiviteetti hiipuu.

Kevään kehysriihessä hallituksen oli tarkoitus laatia toimenpidesuunnitelma kunnianhimoisille ilmastopolitiikalle ja työllisyyspolitiikalle. Ilmastotoimenpiteet oli tarkoitus toteuttaa energia- ja ympäristöverojen korotuksilla, joita todennäköisesti ei tässä tilanteessa ainakaan täysimittaisesti toteuteta. Samoin hallitus on joutunut luopumaan 30 000 laskennallisen lisätyöpaikan tavoitteesta, koska huomio kiinnittyy nyt olemassa olevien työpaikkojen säilyttämiseen. Molemmat tavoitteet nousevat päätöksentekopöydälle varmaankin vasta vuoden kuluttua.

Suomen tulevan talouskehityksen turvaaminen olisi kuitenkin kaikkein tärkeintä tästäkin akuutista tilanteesta riippumatta – ja oli tietenkin jo ennen kriisiä – eli investoinnit koulutukseen sekä tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Näitä investointeja henkiseen pääomaan ei saa syrjäyttää tässäkin tilanteessa, sillä niistä hyötyvät kaikki suomalaiset pidemmällä aikavälillä.

VALTION TALOUS REIPPAASTI ALIJÄÄMÄISEKSI JA VELKAIKSEKSI

Suomen osalta euroalueen maille määritellyt vakaus- ja kasvusopimuksen velka- ja alijäämäkriteerit voidaan unohtaa vuosille 2020–2021. Bruttokansantuotteen ennustetaan alenevan noin viidellä prosentilla tänä vuonna samalla kun valtio velkaantuu lisää viime vuoteen verrattuna yli kymmenen miljardia euroa, jolloin velkasuhde nousee reippaasti yli 60 prosentin rajan. On hyvin todennäköistä, että valtiontalouden alijäämä suhteessa bkt:en tuplaantuu ja tulisi tänä vuonna olemaan noin 6 prosenttia.

Kulutuskysynnän äkkijyrkkä pudotus alentaa suunnitteen vastaavalla suhteella myös kulutusveroja, jotka muodostavat lähes 70 prosenttia valtion verotuloista. Myös tuloverojen tuotot alenevat, mutta suhteellisesti kuitenkin vähemmän. Taloudellisen aktiviteetin hiipuminen pienentää palkkasummaa viime vuoteen verrattuna. Ansiotulojen veropohjaan lomautukset ja työttömyyden kasvu vaikuttavat myös, mutta vaikka työttömyys kasvaa, saavat työttömät ansioihin sidottuja työttömyysetuusia tai työmarkkinatuen suuruista korvausta, jotka myös ovat veronalaisia ansiotuloa. Sen vuoksi tuloveron tuoton arvioidaan supistuvan vain jonkin verran tänä vuonna. Sen sijaan pääomatuloveron ja yhteisöveron tuotto tulevat supistumaan merkittävästi, mutta niiden osuus valtion verotuloista on vain noin 15 prosenttia.

Valtion menoja kasvattaa ennen kaikkea riittävien sairaanhoitopalvelujen turvaaminen kunnissa ja eri-

koissairaanhoidossa. Arvioiden mukaan lisäresursointia tarvitaan parin miljardin euron edestä. Lisäksi yhtäkkiiseen työttömyyteen ja lomautuksiin varautuminen lisää valtion menoja. Määräaikaaisesti voimassa oleva laki lisää tukea lomautetuiksi tai työttömiksi jääville, jotka saavat nyt työttömyysturvaa ilman omavastuupäiviä. Myös yksinyrittäjät ovat aiemmasta poiketen oikeutettuja työttömyyskorvaukseen. Tämän lisäksi valtio on valmistautunut myöntämään suoria avustuksia konkurssiuhassa oleville yrityksille ja takaamaan lainoja, jotka yritykset joutuvat liikevaihdon romahtaessa ja kulujen juostessa ottamaan.

Vuodelle 2021 ennustettu ripeä talouskasvu kuroo umpeen sekä velkasuhdetta että valtion talouden alijäämää, muttei kuitenkaan jälkiä jättämättä. Velan määrä kasvaa vielä 2021, vaikka lisävelan tarve pienenee merkittävästi ja bkt:n kasvu alentaa velkasuhdetta osaltaan.

KUNTATALOUS SAA ELVYTYSTÄ

Koronakriisi tuli kuntatalouteen mahdollisimman huonoon aikaan, sillä vuosi 2019 oli kunnissa huono. Kahdella kolmasosalla kunnista tulos oli negatiivinen. Huono vuosi johtui lähinnä kunnallisverokertymän viivästymisistä. Ennakonpidätysmenettely uudistettiin, eikä Verohallinto onnistunut verovelvollisten tulojen arvioinnissa (aliarvioitiin ansiokehitys). 2020 alusta käyttöön otettu kansallinen tulorekisterijärjestelmä ei myöskään pystynyt ohjaamaan työnantajan maksamia veroja ja maksuja saajilleen viiveettä. Eli kuntien hätä oli ilman koronaepidemiaakin jo lähtökohtaisesti suuri.

Verotulot kokonaisuudessaan kuitenkin kasvavat kuntasektorilla vuonna 2020. Vaikka kunnallisveron tuoton kasvu pysyttelisiväkin ei-negatiivisena kuten finanssikriisissäkin 2009, kasvavat sekä kiinteistöveron tuotto, joka kasvaa vuosittain noin kolme prosenttia, että yhteisöveron tuotto, koska valtio tulee korottamaan kuntien saamaa yhteisövero-osuutta elvytystoimenpiteenä ilmeisimmin jo tänä vuonna. Korotuksen tarkka määrä selviää vasta hallituksen kehysriihessä keväällä, mutta arvattavasti korotus on vähintään samansuuruinen kuin reilut kymmenen vuotta sitten finanssikriisin keskellä, jolloin korotus oli 10 prosenttiyksikköä muutaman vuoden ajan. Jos korotus olisi sama kuin aiemmin, lisäisi se kuntien yhteisöverotuottoa reilulla puolella miljardilla eurolla.

Valtio on varautunut lisäämään myös kuntien valtionosuuksia sairaanhoidon kustannusten kasvun vuoksi ja vähentääkseen kuntien työntekijöiden irtisanomisia ja lomautuksia, joita kunnissa ryhdyttiin tekemään vuoden 2019 lopulla ja 2020 alussa. Lisärahoitus tulee tarpeeseen, sillä kunnat ovat jo pitkään vitkastelleet palvelutuotannon tuottavuuden parantamisessa. Kunnat ovat

odottaneet sote-palveluiden järjestämisvastuun siirtoa maakunnille tai valtiolle, minkä vuoksi toiminnan uudistaminen ja tuottavuuden kasvattamispyrkimykset ovat jääneet taka-alalle.

Vuosi 2021 on kunnille selvästi parempi. Ensinnäkin siksi, että työllisyyden ennustetaan paranevan talouden elpessä ja kunnallisveron tuotto muodostaa kuntien tuloista keskimäärin vajaat puolet. Toiseksi siksi, että valtionavustukset kasvavat valtionosuusindeksin mukaisesti ja kuntien ikäsidonnoisia menoja kompensoiden - valtionosuusperusteissa ikä on painoarvoltaan tärkein kriteeri. Valtionosuudet kasvavat myös siksi, että kiky-sopimuksen kevennykset työvoimakustannuksiin päättyvät 2020. Myöskään kuntasektorin menojen ei ennusteta kasvavan poikkeukselliseen vuoteen 2020 verrattuna.

SOSIAALITURVARAHASTOJEN PUSKUREITA KÄYTETÄÄN NYT

Vuonna 2019 suomalaiset eläkevakuutusyhtiöt tekivät etenkin osakesijoituksillaan huimat tuotot. Tuotot olivat enimmillään jopa 13 prosenttia. Vuodesta 2020 sen sijaan näyttää tulevan kaikille yhtiöille erityisen huono ja uhka myös vakavaraisuudelle. Finanssivalvonta on kuitenkin löysännyt vakavaraisuusvaatimusta pandemiasta johtuvissa poikkeusoloissa.

Lomautusten ja työttömyyden kasvaessa myös sosiaalivakuutusmaksujen tuotto tipahtaa 2020. Lisäksi koronaepidemian vuoksi tehdyt lakimuutokset mahdollistavat yritysten sosiaalivakuutusmaksujen lykkäämisen määräjäksi, ja heinäkuun alusta vuoden loppuun määrätty työnantajan työeläkevakuutusmaksun alentaminen 2,7 prosenttiyksiköllä vaikuttaa maksutuottoon, vaikkakin tämä tullaan rahoittamaan nk. EMU-puskuria käyttäen. Työnantajan vakuutusmaksun alentamisella halutaan lisätä työvoiman kysyntää ja nopeuttaa työntekijöiden paluuta takaisin työmarkkinoille ja entisiin työpaikkoihinsa.

Myös sosiaaliturvarahastojen menot tulevat kasvamaan yhtäältä kasvavan työttömyyden vuoksi ja toisaalta myös vuosittain kasvavien työeläkkeiden vuoksi. Työttömyysvakuutusmaksut ovat olleet historiallisen hyvään työllisyystilanteeseen nähden korkeat, jolloin myös reservit ovat karttuneet hyvin. Tämä puskuri kuihtuu nyt kokonaan ja Työllisyysrahasto varautuu ottamaan velkaa selvittääkseen vastuistaan. Kokonaisuutena konsolidoitu julkinen talous on siten vuonna 2020 selvästi alijäämäinen, koska nyt myös sosiaaliturvarahastojen budjettitasa-painoa horjuttaa yhtäkkinen taantuma.

Kiihtyvän talouskasvun myötä vuodesta 2021 ennustetaan ylijäämäistä sosiaaliturvasektorille, kun työmarkkinat normalisoituvat ja väliaikaiset maksulykkäykset ja -alennukset poistuvat. ■

KORONAKRIISI KOETTELEE EUROALUEEN YHTENÄISYYTTÄ

Koronaviruksen leviäminen aiheuttaa talouteen tarjontashokin, kun yritykset kärsivät liiketoimintansa rajoituksista, henkilöstönsä poissaoloista ja toimitusketjujen katkeamisista. Seurauksena on myös kysyntäshokki, kun viranomaisten asettamat rajoitukset sekä tulojen ja niitä koskevien odotusten aleneminen supistavat kotitalouksien kulutusta ja yritysten investointeja. Bruttokansantuote vähenee. Kun verokeritymät alenevat ja julkinen valta lisää menojaan, julkisen talouden rahoitusali jäämä ja velkataakka paisuvat.

Euromaiden valtioiden velkaantuminen tuo helposti mieleen vuosikymmenen takaiset finanssi- ja eurokriisit. Yleinen mielikuva on, että eurokriisi johtui valtioiden holtittomasta taloudenpidosta. Tämä pitikin pitkälti paikkansa yhden kriisimaan, Kreikan kohdalla, joka pimitti asiaa. Toisaalta esimerkiksi Italiassa oli jo entuudestaan paljon julkista velkaa, kun taas Espanjan velkataakka oli verraten alhainen, mutta se joutui finanssikriisissä lisäämään sitä paljon maan asunomarkkinoiden ja -rakentamisen romahdettua. Koronakriisissä valtiot joutuvat jälleen ottamaan runsaasti velkaa terveydenhuoltomenojen kasvaessa, pelastaakseen yksityisen sektorin toimijoita ja estääkseen syvän laman. Voisiko tämä johtaa uuteen eurokriisiin?

Eurokriisissä jotkut rahaliiton jäsenmaista kokivat vaikeuksia rahoittaa julkisen talouden alijäämiään, niiden korkoerot suhteessa Saksaan nousivat, ne tarvitsivat tukipaketteja ja sopeutusohjelmia, ja saatettiin jopa keskustella niiden eroamisesta tai erottamisesta euroalueelta. Useina vuosina ennen koronakriisiä näistä asioista ei juuri keskusteltu, kun talouskehitys oli kohtuullisen hyvää ja talouspolitiikan säännöistä joustettiin aina tarvittaessa. Vain Italian ja etenkin sen pankkisektorin tilanne aiheutti aika ajoin suurempaa huolta.

Euromaiden velkataakat eli julkisten velkojen suhteet bruttokansantuotteeseen ovat yhä varsin eritasoisia, ja monessa tapauksessa tilanne on hyvin samanlainen kuin eurokriisissä. Tuoreimpien, Eurostatin julkaisemien tietojen mukaan viime syyskuun lopussa keskimääräinen velkasuhde oli 86,1 prosenttia. Suomi sijoitui niukasti alle vakauserityksen 60 prosentin velkarajan alle (59,4 prosenttia), Saksa hieman sen

yläpuolelle (61,2) ja aiemmista kriisimaista Irlanti vain vähän korkeammalle tasolle (62,6). Ranska (100,5) ja Belgia (102,5) sijoittuivat lähemmäs neljän muun vanhan eurokriisimaan joukkoa: Espanja (97,9), Portugali (120,5), Italia (137,3) ja Kreikka (178,2). Koronakriisissä nämä lukemat uhkaavat kohota voimakkaasti.

TILANNE ON NYT ERILAINEN KUIN EUROKRIISISSÄ

Tilanne on nyt kuitenkin kolmella tavalla erilainen kuin eurokriisissä. Ensinnäkin koronaviruksen leviäminen ja siihen liittyvät rajoitustoimet koskettavat kaikkia maita yhtäläisesti. Nyt ei ole mahdollista syyttää mitään jäsenmaata itse aiheutetusta kriisistä. On tosin mahdollista, että sormella osoitetaan niitä, jotka eivät ole saaneet velkatasoaan paljoakaan alennetuksi tai laiminlyöneet sote-järjestelmiensä kehittämisen. Tässä on se ristiriita, että velkataakan keventäminen olisi edellyttänyt säästöjä juuri sosiaali- ja terveystalouksista.

Toiseksi euroalueen talouspoliittisten sääntöjen noudattamista ei nyt vaadita, koska koronakriisi ymmärretään niin vakavaksi, ettei siinä olisi mitään järkeä. Vakauserityksen alijäämä- ja velkarajat saa ylittää eikä muitakaan talouspolitiikan rajoitteita tarvitse kunnioittaa. Euroopan keskuspankki (EKP) voi laajentaa arvopaperien osto-ohjelmiaan ja luotonantoon niin paljon kuin se katsoo olevan tarvetta. Euroalueen taloussäännöt osoittautuvat poliittisiksi päätöksiksi, joista voidaan pahassa kriisissä tinkiä vaikka miten paljon. Ne eivät olleetkaan kiveen hakattuja – ja eihän niiden takaa löydykään mitään vahvoja taloustieteellisiä perusteita.

Kolmanneksi rahoitusmarkkinat eivät näytä välittävän valtioiden velkaantumisesta, mikä näkyy siinä, että valtionvelkakirjojen korot pysyvät alhaisina (ks. kuvio kansainvälisen talouden ennusteen lopussa). Siinä ne uskovat EKP:n apuun. Sen sijaan finanssi- ja eurokriisissä valtioiden velkaantumiseen liittyi – samalla kun luottoluokituslaitokset alensivat niiden luokituksia – valtionlainojen korkojen nousu, mikä sai hallitukset kiristämään finanssipolitiikkaa ja siten syventämään taantumaa. Tuolloinhan EKP ei luvannut estää korkojen nousua ennen kuin vuoden 2012 kesällä pääjohtaja Mario Draghi esitti legendaarisen ”whatever it takes”-julistuksensa.

EKP ON LUVANNUT SUURIA TUKITOIMIA

EKP on jo monen vuoden ajan tavoitellut matalalla ohjauksella ja erilaisilla arvopaperien osto-ohjelmilla vajaan kahden prosentin inflaatiota ja pitänyt euroaluetta kasassa. Viime syyskuussa -0,5 prosenttiin alennettua EKP:n talletuskorkoa ei ole enää muutettu. Tuolloin uudelleen aloitettuja arvopaperien kuukausittaisia 20 miljardin euron netto-ostoja

päätettiin koronakriisin puhjettua 12.3.2020 täydentää 120 miljardin ostoilla vuoden loppuun mennessä ja kohdentaa ne yrityslainoihin.

Viikkoa myöhemmin EKP avasi kokonaan uuden pandemiaan liittyvän arvopaperien osto-ohjelman (Pandemic Emergency Purchase Programme, PEPP). Sen tälle vuodelle varattua 750 miljardia euroa voidaan tarvittaessa laajentaa niin kauan kuin pandemia kestää. Lisäksi EKP on valmis joustamaan itse asettamissaan ehdoissa, kuten esimerkiksi siinä, kuinka paljon tietyn valtion velkakirjoja se voi ostaa. Se voisi ehkä vielä asettaa valtionlainojen koroille matalan tavoitteen samaan tapaan kuin esimerkiksi Japani on tehnyt.

Usein esitetty kritiikki EKP:n arvopaperiostojen ja muuta antolainaukseen kohtaan on ollut se, että ne rahat ovat menneet suurelta osin pankkien ja yritysten taseisiin eivätkä ole lisänneet kokonaiskysyntää eivätkä inflaatiota. Pankkien luotonanto yksityiselle sektorille on kylläkin kasvanut, mutta se voi olla lähinnä kysyntä- ja vetoista, ja sitä paitsi sen kasvu on viime aikoina hidastunut. Nyt kuitenkin varsinaisena tavoitteena on tuoda helpotusta velkamarkkinoille, niin valtioille kuin yksityisellekin sektorille. Tämä ei välttämättä poista tarvetta erilaisiin velkajärjestelyihin, jos EKP:n tukitoimet eivät jostain syystä riitä. Tällä hetkellä niiden vastustus sen neuvostossa on kuitenkin vähäistä.

EUROALUEEN YHTEISET TOIMET VIIPYVÄT

Myös euroalueen jäsenvaltiot ovat keskustelleet yhteisistä tukitoimista. Huippukokouksessa 25.3. ei kuitenkaan päästy yhteisymmärrykseen, ja asia annettiin uudelleen euroryhmän eli valtionvarainministerien valmisteltavaksi kahden viikon kuluessa. Esillä on ollut Euroopan vakausmekanismin (EVM) markkinoilta lainaamien varojen ohjaaminen jäsenmaille koronakriisin aiheuttamiin menoihin. Tällä hetkellä näitä varoja voitaisiin saada noin 410 miljardia euroa, mutta niitä tarvittaisiin paljon enemmän. EKP voisi ostaa velkakirjat jälkimarkkinoilta. Erityisesti Italia ja Espanja kuitenkin vastustivat EVM:n käyttöön ottoa, koska siihen liittyisi tiukka makrotaloudellinen sopeutusohjelma.

Euroalueen huippukokouksen alla yhdeksän jäsenmaan joukko (Italia, Ranska, Espanja, Portugali, Irlanti,

Kreikka, Slovenia, Belgia ja Luxemburg) elvytti aiemmin pitkään esillä olleen ja torjutun idean yhteisistä velkakirjoista, ns. eurobondeista. Nyt ns. koronabondeilla, joita joku ”eurooppalainen instituutio” laskisi liikkeelle, rahoitettaisiin tilapäisesti jäsenmaiden terveydenhuoltomenoja. Myös EKP:n pääjohtaja Christine Lagarden kerrotaan ehdottaneen koronabondeja. Jos joku ”instituutio” – vaikkapa EU:n komissio tai Euroopan investointipankki – olisi liikkeellelaskija, niin valtioiden velkataakat eivät kasvaisi.

Saksa ja Hollanti kuitenkin vastustavat koronabondeja nimenomaan siksi, että ne pelkäävät niiden johtavan holtittomaan julkisen talouden hoitoon, kuten ne väittävät finanssi- ja eurokriiseissä tapahtuneen. Olisi myös mahdollista, että halukkaat maat perustaisivat koronabondit keskinäisellä sopimuksella, mikä toisaalta voimistaisi rahaliiton fragmentoitumista, ellei peräti sen hajoamisriskiä. Tämä uhka saattaisi saada koronabondien vastustajat joustamaan.

EU:n komissio on torjunut sekä koronabondit että tuen työttömyyskorvauksille. Sen sijaan se esittää jaettavaksi jäsenmaille edullisin ehdoin yhteensä 100 miljardin euron lainoja, joihin se kerää varat markkinoilta. Lainoille haetaan jäsenmaiden takaus. Järjestelyllä tuetaan työajan lyhentämistä ja laajentamista ja pyritään vähentämään työntekijöiden irtisanomisia.

Koronakriisin kielteiset talousvaikutukset tulevat nopeasti. Sinänsä rahoitusmarkkinoilta ei saattaisi tulla voimakasta vastareaktiota velkaantumiseen, jos EKP:n uskotaan jatkossakin tulevan apuun tarvittaessa velkakirjojen ostoillaan eikä sen odoteta ajavan osto-ohjelmiaan alas kovin nopealla aikataululla. Jos se ei tekisi sitä koskaan tai jopa mitätöisi hallussaan pitämät arvopaperit, kyse olisi ns. helikopterirahan erästä versiosta.

EKP ei kuitenkaan voi mandaattinsa puitteissa rahoittaa jäsenvaltioiden rahoitusaliäämiä suoraan. Jos ei keksitä juridista keinoa kiertää tämä rajoite, on EKP:n ostettava jälkimarkkinoilta velkakirjoja, joita ovat laskeneet liikkeelle joko jäsenvaltiot yksin tai jokin yhteisvastuullinen instituutio. Pahimmassa pulassa olevan Italian poliittinen johto on viime aikoina koventanut puheitaan, mutta jos se lähtee euroalueesta, niin se menettää EKP:n tuen. ■

*Heikki Taimio
erikoistutkija*

Palkansaajien tutkimuslaitos

LOMAUTUKSET RAJUSSA KASVUSSA KORONAVIRUSPANDEMIAN VUOKSI

Koronaviruspandemia on ennätyskellisen lyhyen ajan kuluessa pysäyttänyt suuren osan Suomen taloudesta. Pudotus tuotannossa on syvä. Koronapandemia on iskenyt talouteen rajummin ja nopeammin kuin 1990-luvun lama ja 2000-luvun finanssikriisi. Talouden jyrkkä pysähtyminen on jo näkynyt työmarkkinatilanteen nopeana ja rajuna muutoksena. Lomautusuhan alla olevien työntekijöiden määrä on jyrkässä kasvussa, ja myös työttömien määrä on heti alkanut kasvaa. Jo aiemmin tiedossa olleet heikot luvut näyttävät vanhentuvan nyt kovin nopeasti.

Suomalainen lomautusjärjestelmä on melko poikkeuksellinen kansainvälisestäkin verrattuna ja mahdollistaa yrityksille työnteon ja palkanmaksun osittaisen tai täydellisen keskeyttämisen toistaiseksi tai määräajaksi. Lomautuksen ajalta työntekijä voi hakea työttömyysturvaa, mutta työsuhte säilyy kuitenkin voimassa lomautuksen aikana.

Lomautus on ollut joustava keino yrityksille keskeyttää palkanmaksu ja pitää kiinni osaavasta työvoimasta tilanteessa, jossa kysynnän väheneminen arvioidaan tilapäiseksi. Myös aiempien talouskriisien aikana kokoaikaiset lomautukset tai työajan lyhentäminen ovat olleet keino vähentää irtisanomisia Suomessa. Esimerkiksi finanssikriisin aikana vuonna 2009 Suomen työttömyysasteen nousu oli EU-maiden keskitasoa, vaikka kokonaistuotannon kahdeksan prosentin alenema oli selvästi suurempi kuin EU-maissa keskimäärin.

TEMIN TUOREET TILASTOT KERTOVAT LOMAUTUSUHAN ALAISISTA

Nytkin kriisin seuraukset työmarkkinoilla ovat ensi vaiheessa näkymässä eritoten lomautusten kasvuna, vaikka myös irtisanomiset ovat kasvussa. Virallisia tilastotietoja lomautettujen määrästä ei ole vielä saatavilla maaliskuulta, jolloin pandemian rajoitustoimia tuli asteittain voimaan. Työ- ja elinkeinoministeriö on alkanut julkaista nettisivuillaan päivitettyä tietoa TE-toimistoihin saapuneista yritysten yt-neuvotteluilmoituksista sekä työttömiksi työnhakijoiksi lomautettuna tai muusta syystä ilmoitettuneiden määrästä. Viimeisimmän saatavilla olevan tiedon (31.3.) mukaan lomautusuhan alla oli Suomessa 303 524 työntekijää. Lomautusuhan alaisena oli noin 14 prosenttia palkansääjistä. Yt-ilmoituksen TE-toimistoille tehneitä yrityksiä oli yhteensä 3292.

Lomautusuhan leviämisen nopeudesta kertoo se, että 24.3. lomautusuhan alla oli noin 158 000 työntekijää ja yt-ilmoituksen tehneitä yrityksiä 1700. Yhdessä viikossa nämä luvut lähes kaksinkertaistuivat.

On hyvä muistaa, että näissä luvuissa näkyvät vain vähintään 20 henkilöä työllistävien työnantajien il-

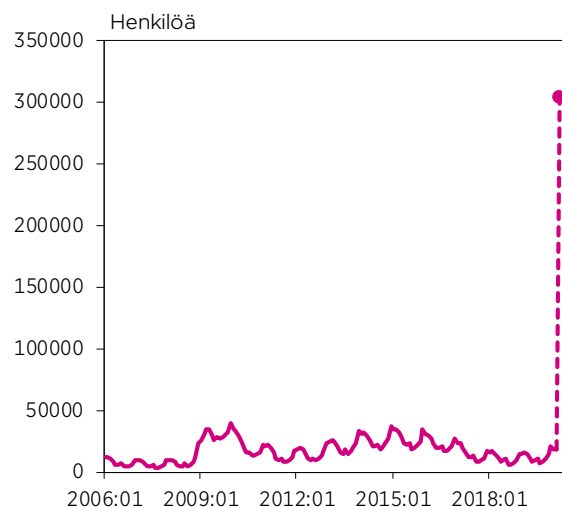
moitukset alkaneista tai alkavista yt-neuvotteluista. Yhteistoimintalain mukaan alle 20 henkilöä työllistävien työnantajien ei tarvitse ilmoittaa harkinnassa olevista lomautuksista. Lomautusuhan alla olevien määrä voi olla siis tätäkin suurempi. Luvut ovat alustavia, ja lomautukset voivat alkaa vaihteittain. Koronaviruksen vuoksi jo alkaneita lomautuksia oli 30.3. mennessä noin 15340 ja uusia työttömiä noin 5250.

Oheisessa kuviossa on esitetty työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastoihin perustuva lomautettujen määrän kuukausittainen kehitys vuoden 2006 tammikuusta vuoden 2020 helmikuuhun saakka täydennettynä 31.3. tiedossa olleella lomautusuhan alla olevien työntekijöiden määrällä. Kuvio osoittaa nyt vallitsevan kriisin poikkeuksellisen nopean ja syvän vaikutuksen työmarkkinoilla lomautusten osalta. Tämän vuoden tammi-helmikuussa lomautettujen määrä oli hieman alle 19 000. Lyhennettyä työaikaa teki hieman yli 6 000 henkeä. Nyt lomautusuhan alla olevien määrä on yli 16-kertainen verrattuna alkuvuonna lomautettuina olleiden määrään.

Vaikka nämä lomautukset voivat alkaa vaihteittain ja yt-neuvotteluiden piirissä olevien henkilöiden määrä voi olla suurempi kuin lomautetuksi lopulta tulevien henkilöiden määrä, kyse on hurjasta noususta. Finanssikriisin aikaan vuonna 2009 ryhmälomautettujen ja henkilökohtaisesti lomautettujen määrä oli yhteensä noin 70 000–80 000.

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemien tietojen (31.3.) mukaan eniten ilmoituksia yt-neuvotteluista on tehty Uudellamaalla, jonka osuus on liki 59 prosenttia. Osin Uudenmaan suuri osuus voi johtua siitä, että yri-

LOMAUTETTUJEN MÄÄRÄ 2006:01-2020:02 JA 31.3. LOMAUTUSUHAN ALLA OLEVIA TYÖNTEKIJÖIDEN MÄÄRÄ

Lähde: TEMin työnvälitystilasto, www.tem.fi

Kuvion aineistossa lomautetuissa eivät näy ryhmälomautetut ennen vuoden 2013 heinäkuuta. Tästä eteenpäin kaikki lomautetut ovat mukana.

tykset ilmoittavat tilanteestaan pääkonttorinsa sijainnin perusteella.

Koronaviruspandemian rajoitustoimien ja yhteiskunnan sulkeutumisen vuoksi kassavirta on täysin pysähtynyt monissa yrityksissä. Kriisi on iskenyt alkuvaiheessa voimakkaimmin työvoimavaltaisiin yksityisiin palveluihin kuten matkailu- ja virkistysalaan, hotelli- ja ravintola-alaan ja kulttuurialaan, jotka ovat nyt sankoin joukoin lomauttamassa työntekijöitä. Palveluihin myös kuuluvalta kaupan alalta on myös alkanut tulla ilmoituksia kauppojen väliaikaisista sulkemisista ja työntekijöiden lomautuksista.

MYÖS MUUALTA KANTAUTUU HUOLESTUTTAVIA TIETOJA

SAK:n luottamusmieskyselyn (26.3.) mukaan yksityisten palvelualojen SAK:laisista luottamusmiehistä 53 prosenttia ilmoitti kyselyssä, että työpaikalla on käynnistetty lomautuksia koskeva yt-menettely tai sovittu menettelyn käynnistämisestä. Lisäksi 21 prosenttia ilmoitti, että henkilöstöä on jo lomautettu. SAK:n kyselyn mukaan yksityisen palvelualan jälkeen toiseksi eniten lomautuksista kertovat kuljetusalan luottamusmiehet (44 %).

Keskuskauppakamarin tuoreeseen kyselyyn vastanneista 4 000 yrityksestä neljäsosa oli aloittanut yt-neuvottelut. Yli puolet arvioi, että kahden kuukauden sisällä tulee lomautuksia tai irtisanomisia. Kolmasosa pelkäsi konkurssia. Suomen Yrittäjien pk-yrittäjäkyselyn (N=1198) mukaan 73 prosenttia yrityksistä on kärsinyt koronakriisistä jo sen ensimetreillä. Yli kolmannes työnantajayrityksistä on käynnistänyt lomautukset. Toimialoista selvästi eniten kärsii kauppa (85 %). Vähiten kärsii rakentaminen (55 %), mutta sielläkin yli puolet on kohdannut ongelmia koronan vuoksi.

Vaikka yksityiset palvelualat ovat kriisin alkuvaiheessa selvin kärsijä, kriisin vaikutukset ovat heijastumassa muidenkin alojen työmarkkinatilanteeseen. Kunta-alalla pandemia on lisännyt lomautustarvetta johtuen töiden vähentymisestä erityisesti päiväkotien

ja oppilaitosten sulkemisten yhteydessä, mutta myös johtuen siitä, että pandemia pahentaa monien kuntien taloudellista tilannetta. Kuntatyönantajien kyselyn perusteella kunta-alan lomautusten tai palkanmaksun keskeyttämisen piiriin kuuluu tänä vuonna noin 29 400 ihmistä.

Koronaviruksen vuoksi lomautusilmoituksia on alkanut kuulua kiihtyvään tahtiin myös teollisuuden puolelta – mm. metsäyhtiö UPM, teräsyhtiö SSAB, nostolaitteita valmistava Konecranes ja metsäkoneyhtiö Ponsse ovat ilmoittaneet yt-neuvotteluista. Esimerkiksi metsäkoneyhtiö Ponsse ilmoitti lomauttavansa määrääjäksi johtuen siitä, että yhtiöllä on vaikeuksia hankkia tuotannossaan tarvitsemiansa osia, kun komponenttitoimittajat ovat sulkeneet tehtaitaan Keski-Euroopassa viruksen leviämisen vuoksi. Vaikutukset teollisuuden puolella voivat siis johtua osin myös globaalien tuotantoketjujen katkeamisesta koronaviruksen vuoksi.

KORONAKRIISIN VAIKUTUKSET TYÖTTÖMYYSTILASTOIHIN RIIPPUVAT SEN KESTOSTA

Pandemian myötä tuotteiden kysyntä ja sitä kautta työvoiman tarve on myös kasvanut joillakin aloilla. Esimerkiksi terveysteknologian ja muiden lääkinnällisten laitteiden ja välineiden kysyntä on ollut kovassa kasvussa. Samoin myös käsien desinfiointiin tarkoitettujen tuotteiden kysyntä on voimakkaasti kasvanut ja lisännyt työvoiman tarvetta näitä valmistavissa yrityksissä. Myös terveydenhuollon ammattilaisia tarvitaan lisää pandemian takia. Lisätyövoiman tarve on kasvanut myös ruokakaupoissa lisääntyneen myynnin myötä.

Pandemiakriisin työmarkkinavaikutusten kannalta oleellista on se, kuinka syvä ja pitkäkestoinen talouden supistuminen on ja kuinka paljon kriisi kaataa yrityksiä ja ihmisiä menettää työpaikkansa. Joka tapauksessa kyse on erittäin huomattavasta negatiivisesta vaikutuksesta. Julkisen vallan toimet konkurssiaallon estämiseksi ja työttömyyden voimakkaan kasvun estämiseksi tässä tilanteessa ovat siksi ensiarvoisen tärkeitä.

Työ- ja elinkeinoministeriön tilastoimassa työttömiä työnhakijoiden määrässä tullaan näkemään jo pelkästään lomautusten vuoksi huima kasvu, koska saadakse työttömyyskorvausta lomautettujen tulee ilmoittautua työttömiksi työnhakijoiksi heti lomautuksen alussa. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen luvuissa lomautettujen määrä ei välttämättä näy lyhyellä aikavälillä täydellä painolla, koska ne lomautetut, joiden lomautus on määräaikainen ja kestää korkeintaan kolme kuukautta, luokitellaan työllisiksi. Näyttäisi siltä, että nyt tiedossa olevissa lomautuksissa on paljon määräaikaisia lomautuksia, jotka kestävät enintään kolme kuukautta. ■

*Merja Kauhanen
tutkimuskoordinaattori
Palkansaaajien tutkimuslaitos*

KUNTIEN TALOUSPUISKURI TOIMII

Kuntien taloudellinen tilanne on ollut huolestuttava jo muutaman vuoden ajan. Kaupungistumisen aiheuttama muuttoliike sekä väestön ikääntyminen tietävät valtaosalle kunnista talouden kovaa sopeuttamista. Vuonna 2019 kaksi kolmasosaa kunnista teki negatiivisen tuloksen ja vuonna 2020 yli 50 kuntaa nostaa kunnallisveroprosenttiaan. Kunnallisveroprosenttien haarukka 16,50–23,50 puhuu kunnistelematonta kieltä kuntien välisistä eroista.

Näyttää pudotuspeliltä, että suurimmilla kaupungeilla on sopeutuskeinoja jäljellä, mutta pienempien kuntien valinnanvara on olematon. Tarkemmin talouslukuja katsoessa vaikuttaa siltä, että vain Helsinki on hyvässä tilanteessa.

Kuntien vastuulla on edelleen sosiaali- ja terveydenhuolto samoin kuin perus- ja toisen asteen koulutus ja varhaiskasvatus. Nämä palvelut muodostavat pohjan suomalaisten hyvinvoinnille. Kuntien taloudellinen tilanne kokonaisuutena ei ole vähäpätöinen asia myöskään Suomen talouden ja työllisyyden kannalta. Kunnat työllistävät noin 430 000 henkilöä eli noin vajaan viidenneksen palkansääjistä.

Jo näissä olosuhteissa kunnilla olisi ollut tarpeeksi haastetta nostaa taloutensa kestäväälle pohjalle, mutta koronaepidemian välittömät ja välilliset vaikutukset tulevat aiheuttamaan vielä pitkään murhetta kamreerien pöydillä. Menot kasvavat ja tulot vähenevät. Vaikutukset kuntatalouteen riippuvat siitä, missä laajuudessa ja kuinka kauan poikkeusolot kestävät.

Menopuolella koronaepidemian hallitsemiseksi tehtyjen toimenpiteiden vastuunotto terveydenhuollossa lankeaa ensisijaisesti kunnille. Ennen kaikkea kuntien menoja kasvattavat riittävän terveydenhuoltohenkilöstön valmiudesta huolehtiminen ja hoitopaikkojen määrän lisääminen. Erikoissairaanhoidon lisäksi menoja kasvattavat pelastustoimen ja puhtaanapidon lisätehtävät.

Toisaalta kirjastojen sekä muiden liikunta- ja kulttuuritilojen sulkeminen vähentää sekä henkilöstö- että muita juoksevia menoja, jotka ovat kuitenkin pieniä

verrattuna sote-palvelujen järjestämisestä aiheutuviin menoihin kokonaisuutena. Sivistystoimen menoihin epidemialla ei juurikaan ole vaikutusta, koska opetus pitää järjestää joka tapauksessa, olivatpa oppilaat läsnä kouluissa tai eivät.

Tulopuolella valmiuslain puitteissa tehdyt liikku- mis- ja kokoontumisrajoitukset aiheuttavat kunnille tuloverotuottojen menetyksiä. Myös maksu- ja omaisuus- tulojen menetyksiä on odotettavissa, vaikkakin näiden osuus kuntien tuloista on keskimäärin noin 15 prosenttia.

On vaikea arvioida, paljonko koronaepidemia lopulta heikentää kuntien taloutta tänä ja ensi vuonna, koska rajoitteiden päättymisen aikataulusta ei ole tietoa. Mutta mitä enemmän tartuntoja yritetään hillitä liikku- misrajoitteilla, sitä kauemmin rajoitukset jatkuvat ja sitä suurempia ovat taloudelliset vahingot. Kuntaliiton 24 suurimmalle kaupungille tekemän, 22.3. julkaistun kyselyn mukaan epidemia heikentäisi kuntien taloutta tänä vuonna minimissään 1,5 miljardilla eurolla.

Maan hallitus on kuitenkin luvannut vakauttaa kuntataloutta ("Hallituksen välittömät taloudelliset toimenpiteet koronaviruksen johdosta", 16.3.2020)

- » tukemalla tarvittaessa kuntia koronavirustilanteen aiheuttaman menojen kasvun tai verotulokehityksen äkillisen heikkenemisen tilanteessa;
- » korottamalla kuntien jako-osuutta yhteisöverosta määräaikaisesti, jos valtion toimenpiteistä aiheutuu yhteisöverokertymän alenemista.

Näiden lupauksen takia voi ajatella, että kuntatalous selviää sittenkin vain säikähdyksellä tästä vuodesta, jos valtio kattaa kaikki virusepidemian aiheuttamat välittömät ja välilliset kustannukset. Eikä pääasiallinen tulolähdekään – kunnallisvero – ole tyrehtymässä, koska ansiotuloveropohja kasvaa viime vuodesta.

KUNNAT HYÖTYVÄT TYÖN VEROKANNUSTIMISTA

Tässä vaiheessa talouskriisiä voidaan jo sanoa, että Suomen bkt alenee vuonna 2020 vuoteen 2019 verrattuna. Ennusteemme mukaan tipah- dus on noin 5 prosenttia. On mielenkiintoista verra- ta tilannetta vuoden 2009 finanssikriisiin, jolloin bkt tipahti 8,1 prosenttia. Mutta varsin yllättävää on, että kunnallisveron tuotto ei silloin laskenut edellisvuodes- ta laisinkaan. Miten se voi olla mahdollista?

Meillä on vahvana oletus, että vero- ja tulonsiirto- järjestelmämme automaattiset vakauttajat toimivat laman olosuhteissa siten, että kotitalouksien käytettä- vissä olevat tulot eivät pienene merkittävästi ja lamasta päästään yli nopeammin ja pienemmin vaurioin. Julki- nen talous ottaa kantaakseen tällöin suurimman iskun, jotta kotitalouksien kulutus ja taloudellinen aktiviteetti eivät pääse heikkenemään liikaa.

Automaattisten vakauttajien tehoa mitataan nk. budjettijoustopuolella. Mitä suurempi jousto, sitä enemmän julkinen talous puskuu kotitalouksien käy-

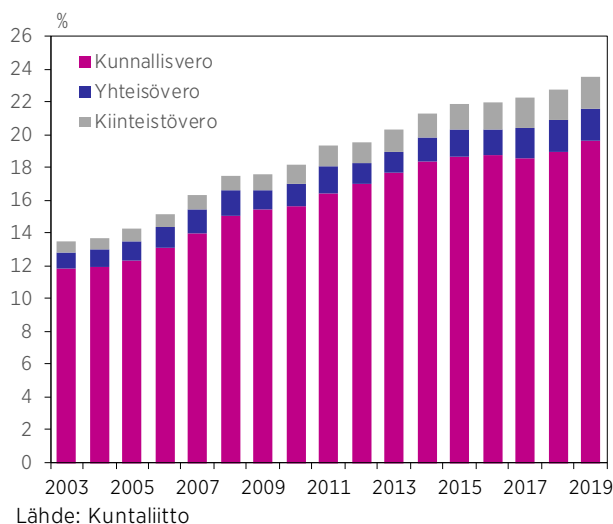

tettävissä olevien tulojen alenemista taantumassa. Pääasialliset automaattiset vakauttajat järjestelmässämme ovat työttömyyskorvaukset ja progressiivinen ansiotulovero.

Työttömyyskorvausten tasoa on heikennetty viimeisten vuosien aikana sekä kohdennettuina leikkauksina että indeksijäädytyksillä. Progressiivisen verotuksen teho puolestaan on heikentynyt paljonkin sen vuoksi, että työtulojen verotusta on kevennetty suhteessa etuustulojen verotukseen työhön kannustavan veropoliitiikan nimissä jo parinkymmenen vuoden ajan (*make work pay* -policies).

Työttömyyskorvausten tason alentaminen ja sen verotuksen kiristäminen suhteessa työtulon verotukseen heikentää kahdesta suunnasta työttömiksi jäävien ihmisten käytettävissä olevia tuloja. Valtio ja kunnat eivät enää otakaan taantumun kustannuksia itselleen, vaan

KUNTIEN VEROTULOT VEROLAJEITTAIN 2003–2019

ne ovat siirtäneet tulonmenetystään kotitalouksille aika suurelta osin.

Oheisessa kuviossa on esitetty kuntien verotulot lajeittain vuosina 2003–2019. Vuoden 2009 finanssi-kriisissä työttömyys kasvoi 50 000 henkilöllä, mutta kunnallisveron tuotto ei siis pienentynyt. Vaikutusta oli myös sillä, että veropohja (ansiotulot yhteensä) kasvoi 1,7 prosenttia ja sillä, että keskimääräinen kunnallisvero nousi 0,05 prosenttiyksiköllä.

Vuonna 2017 kunnallisveron tuotto sen sijaan tipahti 1,4 prosenttia edellisvuodesta ja aiheutti hämmennystä, koska ansiotulot kuitenkin kasvoivat 1,8 prosenttia ja keskimääräinen tuloveroprosentti 0,04 prosenttiyksikköä. Tämän tiputuksen selittää kiky-sopimukseen sisältynyt sosiaaliturvamaksujen siirto työnantajilta työntekijöiden maksettaviksi ja kompensatioksi annettu verokevennys, jotka yhdessä kasvattivat ansiotuloista tehtäviä vähennyksiä kunnallisverotuksessa yhteensä noin 6 prosenttia. Toki valtio kompensoi päätösperäisen verokevennyksen verotuottovaikutuksen kunnille täysimääräisesti, mutta ei verojärjestelmän vaan valtionosuusjärjestelmän kautta, mikä ei näy kuviossa.

Kunnallisverotuoton hidaskasvu sen jälkeenkin huolimatta huimasta työllisyyden kasvusta selittyy sekä palkkojen maltillisella kehityksellä että palkansaajien sotu-maksujen korotuksilla, koska nämä ovat verotuksessa vähennyskelpoisia kuluja.

Ennusteen mukaan työttömyys kasvaisi 8,5 prosenttiin vuonna 2020. Koska ansiotasoa nousee ja eläkkeet kasvavat 3,6 prosenttia ja lisäksi työttömyysetuudet kasvavat ansiotuloveropohjassa, on todennäköistä, että kunnallisveron tuotto ei peloista huolimatta alene tässä väliaikaisessa taantumassa.

Kamreerit voivat siis huokaista helpotuksesta! ■

Elina Pylkkänen
johtaja
Palkansaajien tutkimuslaitos